

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

LVI. ÉVFOLYAM
4. SZÁM

BUDAPEST, 1943
ÁPRILIS

A gyakorlóiskolai tanító.

A leendő tanítók gyakorlati kiképzésének tulajdonképpeni színtere a gyakorlóiskola. Hosszasan fejlődött és kipróbált az a rendszer, melynek keretében a tanítás gyakorlatába való bevezetésük történik. Alapvonásaiban egyetemes, hiszen tantervi utasítások egyetemlegesen megszabják az összes intézetek számára, de vannak benne egyéni, eredeti, a tanári testülettől, kivált a pedagógia tanárának és a gyakorlóiskola tanítóinak elgondolásából eredő vonások is. Ennek a rendszernek és ennek a munkának kellős középpontjában áll a gyakorlóiskolai tanító. Munkaköre kettős természetű: 1. ellátja két vagy több osztályban az oktató munkát; 2. tevőlegesen részt vesz a jelöltek gyakorlati kiképzésében.

Mind a két feladat súlyosan nehezedik vállaira, mert mindkettő átlagon felüli teljesítményt kíván tőle. Az első feladata körében mintaszerűen kell tanítania és nevelnie, amihez nemcsak szorgalom, kitartó munka és meg nem alkuvó kötelességérzet, hanem erős fizikum, kivételes egyéni rátermettség, az igazi oktatót kitevő lelki alkat is kell. Erős judicium és gazdag kedély nélkül el nem lehet a gyakorlóisk. tanító. Fiatalosnak, de nem fiatalnak, mindenesetre családapának kell lennie. És mindent emelkedett szempontból, mindent egyetemes oldaláról kell látnia és lelkében eredetiségnek és kezdeményezőerőnek bőven kell fakadnia. Állandóan fejlődnie kell s még a legjobb sablonokon sem szabad megrekednie. Ismernie kell az emberi természetet és az emberi cselekedetek megítélésében a „mindent megérteni annyi, mint mindent megbocsátani” elv szerint kell eljárnia. Szükséges, hogy a konkrétet találjon és gyorsan egyetemes alá tudja foglalni. Az egyéntől független, tehát a természettől adott és az egyéntől függő meghatározók szerencsés találkozására van szükség, hogy megszülethessen a jó gyakorlóiskolai tanító. Csak kivételes tulajdonságokkal megáldott és a hivatásteljesítést önmagában is korlátlan mértékben hordó oktató-személyiség tudja a gyakorlóiskola mindennapi munkáját mintaszerűen, tanulók és tanártársak állandó megfigyelő és bíráló szeme előtt végezni. Mindenek tetejébe munkáját az is megnehezíti, hogy osztályaiban majdnem naponként nemcsak ő tanít, hanem a felső osztályok növendékei is. Ezeknek a tapogatózó kezdőknek a munkája után mindig marad valami eltakarítani- és helyrehozni való, ami nélkül a didaktikai munka folytonosságát biztosítani aligha lehet.

Súlyos feladatot jelent a gyakorlóiskolai tanító számára a gyakorlati kiképzésben történő részvétel. Neki kell minden tanítástárgyból olyan tanításokat bemutatni, amelyekből a tárgy metodikájának jellegzetes vonásai levezethetők és amelyek a jelöltek számára mintául, követendő például szolgálhatnak. Hogy erre képes legyen, úgy a neveléstudomány tanárával, mint a szaktanárokkal harmonikusan kell eljárni. Nem lehet ellenkezésbe jutnia azzal az elmélettel, melyet a pedagógia tanára az intézetben hirdet. De nemcsak erről van szó. Az ő tanításai az intézetben hirdetett didaktikai elmélet valóságos csúcsteljesítményei, gyönyörű kivirágzásai kell hogy legyenek. Emellett azt is elvárják tőle, hogy eredetiségével, kezdeményezésével, ötletességével a gyakorlati didaktikát még előbbre is vigye. Ezt a többsikű hivatását bizonyára csak úgy fogja betölthetni, ha állandóan résen van s nem mulasztja el egy értékes módszertani cikknek, még kevésbé egyetlen ilyen munkának a szorgos áttanulmányozását sem. Így volt ez a múltban és így van a jelenben is. A gyakorlóiskolai tanítók ilyen lankadatlan tevékenységének eredménye a mai népi iskolai módszer. Az ő szorgalmuknak, szaktudásuknak köszönhetjük, hogy ma szerte az országban színvonalas didaktikai munka folyik. Az előző század végén is és a mostani elején is a tan- és vezérkönyvek nagyobbik részét a gyakorlóiskolai tanítók írták. A módszerjavításnak ők a hivatott alkalom- és hivatásszülte bajnokai. És dicséretükre szolgál, hogy nem a szélsőséges, a jelszavas újítások szellebéltel kezdeményezői voltak, Ezt egyébként helyzetük is kizárta, mert bizonyos józan konzervativizmust követel tőlük. Azt kívánja, hogy csak kipróbált és valódi, sokoldalú eredményt biztosító tanítási eljárásokat származtassanak át a következő tanítónemzedékre. Ez a józan didaktikai állásfoglalás azonban koránt sem zárja ki a valóban értékes, alkotó tanítói egyéniség kezdeményezéseit. Hosszú ped. pályámon a sors kegyes volt hozzám, mert olyan gyakorlóisk. tanítók mellett szolgálhattam, kik valóságos megtestesítői, önmagukban hordozói voltak a tüneményes didaktikai alkatnak. Himnuszokat lehetne zengeni tevékenységükről! Amit az egyoldalú és a kizárólagosságot követelően és fölényesen hirdető jelszavas törtéteők saját találmányként hirdettek és hirdetnek, azt ők már akkor okosan és szervesen szőtték bele didaktikai és metodikai eljárásaikba.

De a gyakorlati kiképzés nemcsak minőségben, hanem mennyiségben is kivételes teljesítményt követel a gyakorló iskolai tanítótól. Legalább heti 30 órás elfoglaltság mellett hetenkint át kell néznie a hospitáló növendékek feljegyzéseit. Hetenkint tüzetesen át kell tanulmányoznia, helyesbíteni legalább 12 terjedelmes tanítási tervezetet. Az előkészítési órákon jól átgondolt tanítási vázlatokkal kell megjelennie, mert a próbálkozó növendékek kezdetleges és a legtöbb esetben hiányos elgondolásaiból csak az ő vezetése mellett készülhetnek megvalósításra alkalmas tervezetek. Ez a munka is állandó készenlétet és szünet nélküli idegfeszültséget, testi-lelki erőelhasználódást jelent.

Tudom, hogy az elmondottakkal csak töredékesen, néhány

vonásra korlátozottan vázoltam a gyakorlóiskolai tanító helyét és munkáját. De mélyen meg vagyok győződve róla, hogy az elmondottakban az ő javára semmi túlzás nincs. Sok tekintetben ő a középponti tényezője a sikeres tanítóképzésnek. A jó tanárok megtöltik a leendő oktatókat ismeretekkel és lényegesen hozzájárulnak a tanítói alkatnak axiológiai értékekkel való telítéséhez, de hogy fog mindez a gyakorlatban érvényesülni, az elsősorban és mindenekfelett a gyakorlóiskolai tanítótól függ.

Arra a kérdésre, hogy ezért a sokoldalú, kivételesen nehéz, fáradságos és következményeiben majdnem beláthatatlan fontosságú munkáért megkapja-e a gyakorlóiskolai tanító a megfelelő ellenszolgáltatást, fájdalom, határozott *nem*-mel kell felelnem. Munkájáért nem jár sem megfelelő erkölcsi, sem anyagi bér. A tanügyi berkekben mindenféle címek és méltóságok röpködnek. A gyakorlóiskolai tanítót csak a régmúltban emelték ki címekkel az általános szürkeségből, a jelenben semmit sem kaphat. Javadalma sem haladja meg az egyéb népiskolákban szolgáló kartársak javadalmát. A VII. fiz. osztállyal megy nyugdíjba, akárcsak a faluhelyen, kedvezőbb megélhetési körülmények közt élő osztályos társai. A bajon sürgősen segíteni kell, ami ha elmarad, elkerülhetetlenül lehanyatlik a gyakorlóiskolai tanítói kar minőségi színvonala és nagyot esik a gyakorlati kiképzésnek évtizedek alatt kialakult értékes rendje.

Molnár Oszkár.

Az ifjúsági önképzőkör néhány időszerű kérdése.

(Világtörténelmi eseményekkel terhes napokban talán kicsinyes-ségnek vagy légvárépítésnek látszik az ifjúsági önképzőkör kérdésével foglalkozni. Hisz maga a tanítás, a nevelés mindennapi munkája is bizonytalanságban folyik, anyagi és egyéb okok, ki tudja, meddig engedik meg iskolai munkánk folytatását. Mégis már most foglalkoznunk kell a nevelés időszerű kérdéseivel és mindazzal, ami a magyar jövő kialakításának nagy felelősséggel járó munkáját könnyebbé és eredményesebbé teheti.)

Tanári munkánk egyik igen hatékony segítő eszközéről, az ifjúsági önképzőkörrel kívánok néhány gondolatot kifejteni. (Szándékosan beszélek *néhány* időszerű kérdéstről, mert jól tudom, hogy a most tárgyalandó kérdések mellett az ifjúsági önképzőkörnek nem egy megvitatásra váró részletkérdését mellőzöm. A most kifejtett időszerű gondolatok sem azt célozzák, hogy bárki is abszolút értékű igazságokat lásson bennük, mindössze a kor kívánalmái szülte és eszmekeltetés céljából a szakemberek elé hozott javaslatokról, ötletekről van szó, amelyeknek helyes vagy helytelen voltáról eltérők lehetnek a vélemények. Egy azonban vitathatatlan; ha az életteli lépést akarunk tartani, akkor az ifjúsági önképzés módjában, eszközeiben lényeges változtatásra van szükségünk. Ezt igazolja az ifjúság

nyílt állásfoglalása, amely sokszor csak negatív közöny, részvétlenség, unalom és fásultság formájában döbrent meg bennünket, máskor viszont valami lázadó elégedetlenségben, valami határozatlan útatakarásban nyilvánul meg.

Nem is olyan régen egyik irodalmi hetilapunk egész cikksorozatot szentelt az ifjúsági önképzőkörök ügyének. E cikkek szerzője, maga is tanárember, igen éles szavakkal ítélte el a középfokú iskolában folyó önképzés korszerűtlenségét és meddőségét. Az elítélés nyomán megjelent diákhozzászólások élénken helyesleték az iskolát és önképzőköröket kívülről ért bírálatot. Ugyanez az egyhangú elégedetlenség és reformvágy tárul elénk a tanulók írásbeli vallomásaiból. Úgyszólván valamennyiben az „önkinzökör” megjelölést olvassuk. Ez csúfondáros diákkifejezés világosan jelzi a baj jelenlétét, de nem ad útmutatást a bajok orvoslására.

Aki a szakfolyóiratok idevágó tanulmányait, vitacikkeit gondosan végigolvassa, azonnal látja, hogy itt nem valami mai keletű és egyszerű betegségről van szó, hanem tanári munkánknek szinte szabályos időközönként visszatérő és megoldást sürgető feladatával állunk szemben. Ahogyan senki sem akad fenn azon, hogy a szakadatlanul tovahömpölygő élet újabb és újabb tantervek és utasítások, továbbá új tankönyvek kiadását teszi szükségessé, éppenígy a diákság önképzését időről-időre új formába kell illeszteniünk, és ezt a formát, a hagyományos alapon, új tartalommal kell megöltetniünk.

A tanítóképző-intézetek magyar szakos tanárainak 1936. nyarán tartott szakértekezletén külön előadás foglalkozott az önképzőkör új feladataival, az elnöki megnyitó beszéd pedig egész határozottan kívánta az „elavult, egyoldalúan irodalmi jellegű” önképzőkörök alapszabályainak sürgős átdolgozását és a szakosztály-rendszer meghonosítását. A kívánt átalakítás megtörtént ugyan, a kérdés akkori vizsgálója, dr. Timár Kálmán kalocsai kartársunk, mégis kénytelen az 1939/40-i iskolai év önképzőköri munkájáról közzétett beszámolójában megvallani, hogy bizonyosfokú ernyedést, visszaesést tapasztalt a kör működésében, ugyanitt a kellő színvonal hiányát említi és a bajok okát főképen az érdeklődés és munkakedv hiányában és a tagok túlterhelésében látja. Timár kartársunk helyesen mutatott rá a bajok gyökerére: az ifjúság nem érdeklődik, alig egy-két tagja vesz részt a közös munkában (a parancsra végzett önképzőköri munkát, a sorban kijelölt szereplők kényszeredett szereplését ugyanis nem tekinthetjük igazi önképzésnek, csak látszateredménynek) és sokoldalú iskolai elfoglaltságára hivatkozik, amikor közönyének okát tudakoljuk tőle.

Ha már most a bajok okát teljes őszinteséggel akaijuk megmutatni, utalnunk kell önképzőköreink elavult szervezetére és arra a tagadhatatlan tényre, hogy a középfokú önképzőkörök munkássága, néhány tiszteletre méltó kivételt nem említve, nem tart lépést az élet fejlődésével. Pedig ezerszer elhangzott igazság, hogy az életre kell nevelniünk. Az elmúlt világháború előtt még meg lehetett oldani az önképzőkörök válságát a szakosztályok felállításával, mert a XIX.

sz. tudományos életének nagyfokú specializálódása ekkor jutott be az iskolák falai közé. A diákság egyes tudományszakok, illetőleg tantárgyak szerint megoszló érdeklődése megtalálta a maga munkaterületét az irodalmi, természettudományi, matematikai, technikai stb. szakkörök ülésén. Amint azonban a világháború és az azt követő válságos évtizedek új feladatok elé állították az egyes nemzeteket, az iskola lépésről-lépésre maradt el a fejlődésben. 1936-ban a Protestáns Tanügyi Szemlében, majd két év múlva ugyancsak ebben a tanügyi lapban önképzőköri vezető-tanárok tőprengnek azon, mikép lehetne a haladó önképzőkörökbe új lendületet belevinni. Különösen dr. *Belohorszky* Ferenc, a nyiregyházi ref. gimn. tanára vetett fel sok életrevaló gondolatot. Javaslati közül legkorszerűbb a nemzetnevelés szolgálatának gondolata és a magyar népi gondolatnak felkarolása, továbbá a magyar sorskérdések megtárgyalása az önképzőkörök ülésén. Úgy érzem, hogy *Önképzőköreink a nemzetnevelés szolgálatában* c. cikkében egészen helyesen fogta meg a kérdést, amikor többek közt ezeket írta: „A mai önképzőkör legfőbb hivatása, hogy a magyar sorskérdéseket az ifjúsággal megismertesse.“ Ugyanitt a cikkíró felveti a diáklapok kiadásának gondolatát is, mert „mindaddig, amíg ez az önképzőköri mozgalom csak egy iskolát hat át, egy városban, egy-egy intézetben érvényesül, addig különösebb eredményt ehhez fűzni nem igen lehet.“

(Mindezek előrebocsátását azért láttam szükségesnek, hogy kitűnjék, hogy nem abban a tudatban mondom el javaslataimat, mintha merőben új és eredeti gondolatok volnának, legfeljebb a rendszerezés és a mai sajátos feladatainkhoz szabott módosítás az én egyéni munkám.)

Induljunk ki abból a vitathatatlan tételből, hogy századunk a szociális és népi gondolat előretörésének és, minden valószínűség szerint, diadalra jutásának jegyében folyik. Ma már tanterveink és tankönyveink is helyet adnak az új, n. népi írók műveiből vett szemelvényeknek. Közoktatásügyünk legfőbb irányítója, a közokt. miniszter nemrég jelentette ki kolozsvári beszédében: „Közép- és középfokú iskoláinkban el kívánom mélyíteni a *hungarológiai* oktatást és nevelést“, mert, folytatja miniszterünk, „a magyar öntudatra való nevelést már a kisdedóvóban és a napközi otthonokban kell kezdeni.“ A miniszteri kijelentést hamarosan tettek követték, megkezdődött a népi játékok gyűjtése és csak a napokban olvastuk örömmel az a hírt, hogy a népi kultúra kincsei sorra bevonulnak közoktatásunkba. A közokt. miniszter megbízta *Kodály* Zoltánt és *Adám* Jenőt, hogy a magyar népdal tankönyveit, illetőleg módszertanát az iskolák részére készítsék el. Ezzel a lépéssel évtizedek mulasztását sikerül pótolnunk.

Kérdés már most: hogyan kapcsolódhat be az ifj. önképzőkör ebbe a nagy nemzetnevelő munkába? Legfőképpen azzal, hogy eddigi egyoldalúan irodalmi vagy szaktudományi jellegét megszüntetve, egész működésének gerincévé a *magyarságismeretet* teszi. Tanító- és óvónépképző-intézetek munkásai előtt felesleges lenne bizonyí-

szociológiai szemlélet

tanom, hogy az életre nevelés legelemibb parancsa ez!) A jövő tanítója és óvónője csakis alapos falu- és népismeret birtokában végezheti jól munkáját akár az egykori faluvezetőt, akár pedig a népművelés munkását látjuk benne. Félreértés elkerülése végett hangsúlyozom, hogy nem pusztán egy új szakosztály megszervezéséről van itt szó (néprajzi, szociográfiai, táj- és népkutató szakosztály néven), hanem az egész önképzőköri munka alapszínezetéről. Ha valamelyik tanítványunk pl. történelmi tárgyú kérdésekkel kíván foglalkozni, akkor szülőfalujának vagy az iskola székhelyének múltjára terelem figyelmét; ha pedagógiai érdeklődésű, akkor faluja, vidéke népművelési kérdéseire, illetőleg hiányaira; ha irodalmi vagy művészi érdeklődésű, akkor a népmesekincs vizsgálatára, esetleg a népdalgyűjtésre ébresztek benne kedvet. Egyik kiváló történet-tudósunk, *Mályusz Elemér*, már kb. 10 évvel ezelőtt sürgette a falu tanítóinak bekapcsolását az országos dülönégyűjtés munkájába.

A második időszerű kérdés, amely a magyar öntudat megerősítésének ugyancsak hathatós eszköze, az iskolai nyelvvédő és nyelvtisztító mozgalom kiszélesítése, elmélyítése, illetőleg gyakorlativá tétele az önképzőkörök útján. Ez a 10 év óta folyó munka csakis az ifjúság lelkesedéssel telített közreműködésével lehet eredményes. Amíg csak egyes órákon történik mindez, igen kevés haszonnal jár, de nagy hatóerejét érezzük a mozgalomnak, mihelyt az ifjúság önképzőköri munkájának szerves részévé teszi. Itt-ott örvendetes kezdeményezések történtek már, a budapesti Angolkisasszonyok intézetében pl. Magyarosan Beszélők Köre működik, de még többet kell e tekintetben tennünk a jövőben. Magyar öntudatra nevelő munkánknak ugyanis nem elhanyagolható tényezőjéről van itt szó. Megint csak Kodály Zoltán véleményére hivatkozom, aki szerint: tudatalatti magyarságunk két alapköve a nyelv és a zene. Ezeket az alapokat pedig a mi növendékeink rakják le a kis magyar gyermekek lelkébe. Hogyan felelhetne meg azonban ilyen nehéz feladatnak az a tanító és óvónő, akit iskolája idegenszerűségekkel fertőzött nyelvvél és idegen szellemet, gondolkozásmódot sugárzó dalokkal és mesékkal bocsát útjára? Intézetünk (a budapesti áll. óvónőképző-intézet) új önképzőköri szabályzatába a kör célját éppen ezért így fogalmaztam meg: 1. az ifjúságban rejlő irodalmi és művészeti alkotótehetség kibontakoztatása; 2. bátor fellépésre, szabatos előadásra és önálló szereplésre nevelés; 3. a szép magyar kiejtés ápolása és fejlesztése, az iskolai nyelvvédő- és nyelvtisztító mozgalom elmélyítése és gyakorlati megvalósítása; 4. a magyar gyermekvédelmmel kapcsolatos pedagógiai irányú önképzésbe, a város és falu szociális gondozásába, illetőleg a táj-és népkutató munkába való bevezetés.

A felsorolt részletcélok közül az első kettő a 100 éves önképzőkör örökérvényű célját tartalmazza, a 3. és főképen a 4. megfogalmazását és ilyen határozott kidomborítását a ma sürgető parancsa kívánja. Részletezésüket és a kivitelezés módját ez alkalommal nem adhatom. Egyet azonban tapasztalatom alapján kijelenthetek: a

célunkban megjelölt kérdések iránt a mai fiatalságban megvan a kellő érdeklődés, sőt ahol ilyen irányú érdeklődését ki nem elégítheti, ott az iskolán kívül igyekszik megtenni, pl. ilyen tárgyú könyveket olvas, népi írókkal levelez, természetesen mindkettőt titokban teszi.

Az elmúlt években egyik vidéki városunk iskolájában működővén, igen értékes tapasztalatokat gyűjtöttem a mai diákság lelkületére vonatkozólag. Noha az önképzőkörnek ott nem voltam vezető-tanára, de mivel nemzeti tárgyakat tanítottam, akarva-nem akarva érintenem kellett magyarázataimban a magyar sorskérdéseket és a népi irodalom termékeit. Talán ennek tulajdoníthatom, hogy az ifjúság önkéntes megmozdulására megszületett ifjúsági lap tanár-szerkesztője lettem. Egyévi szerkesztői munkám bőséges alkalmat adott arra, hogy a mai fiatalság gondolkodásába, érdeklődésébe mélyebben bepillantassak. Az első, igen kellemes meglepetésem az volt, hogy 16-18 éves tanítványaim meglepő tájékozottsággal és dicséretes higgadtsággal szóltak hozzá egészen kényes nemzetpolitikai kérdésekhez. Az egyik pl. a ma irodalmának adta egészen reális szemléletű áttekintését és bírálatát *Az irodalom diák szemmel* címen, a másik a kivándorlás, illetőleg a sárközi és baranyai egyke szomorú kérdését boncolgatta, a harmadik viszont komoly szak tudósok könyvei alapján a XVIII. sz.-i telepítésekről írt egészen helytálló és magyar fajszeretettől izzó tanulmányt *Magyar bűnök, magyar erények* címmel. Meg kell még jegyezni, hogy a kis lap kiadásával járó minden anyagi gondot, szervezési munkát az ifjúságból kikerült szerkesztő-bizottság vállalta magára, olyan szép eredménnyel, hogy a 300 példányban megjelent újság apróhirdetéseinek összegyűjtésétől a szerkesztői postáig és a kefelevonatok javításáig mindent ők végeztek és a lap anyagi mérlege az év végén 25-30 P maradványt mutatott. Az ifjúságnak ez a gazdasági tevékenységben mutatott helytállása már önmagában is érték. Még örvedetesebb, hogy a lap munkatársaiként együtt dolgozott a helybeli főispán diákfia, aki a ciszterciták gimnáziumában tanult, a kereskedelmibe vagy a tanítóképzőbe járó iparosgyerekekkel, még a kertészképző paraszti- és napszámosgyerek tanulóival. Ez az együttműködés az egyes iskolafajoknak kölcsönös megbecsülését eredményezte. Gondoljunk el egy hasonló együttműködést Budapesten, ahol a középfokú iskolák nagy száma és azok több ezer diákja anyagilag sokkal megalapozottabb lapot tudna eltartani és ugyanakkor az önképzőköri munka koronájaként egy igazán virágzó és viszonylag magas színvonalú diákújságot teremthetne meg!

Még két részletkérdést kell érintenem, amelyek az elmondottakkal belső kapcsolatban vannak. 1. Az önképzőköri munka átszervezése, illetőleg az alapszabályok átdolgozása módot ad arra, hogy az ifjúsági önképzőkör a korszerűséget már a címében kifejezésre juttassa. A legtöbb önképzőkör címében ugyanis manapság még a régi irodalmi jelleg érződik, sőt több intézet önképzőkörének határozott, a címben megjelölt eszményképe nincs is. Eszmények

nélkül pedig öntudatos munkát végezni igen nehéz. A mai népi gondolatnak az eszmény megválasztásában is kifejezésre kell jutnia. Önképzőkörünket pl. Bezerédj Amáliáról neveztem el, arról a nagy magyar asszonyról, aki egyrészt az első magyar gyermekkönyv írója és mint anya és feleség is eszmény lehet a mai leányifjúság lelkében, másrészt Széchenyi kortársának, a jobbágyfelszabadítás legelső harcosának, Bezerédj Istvánnak, volt a felesége, Úgy gondolom, hogy ezzel a névvel sikerült összekapcsolnom iskolánk sajátos hivatásra nevelésének és a mai nemzetnevelésnek egybefoglaló gondolatát. Alkalmas eszményképek lehetnek még történelmünk és irodalmunk nagy alakjai közül Széchenyi, Kossuth, Berzeviczy Gergely, Tessedik, br. Eötvös József, Kölcsey, Felsőbüki Nagy Pál, Móra Ferenc, Gárdonyi, Arany, Petőfi, Prohászka, Árpádházi Szent Erzsébet, Pázmány stb.

A másik újítás, amely a vajúdo önképzőkörök válságát nézeten szerint nagy mértékben enyhíteni tudná, az, hogy az önképzőköri tagságot nem kellene kötelezővé tenni. A gimnáziumokban eddig is csak a felsőbb osztályok növendékei számára volt kötelező az önképzőköri munkában való részvétel. A kétségtelenül sok egyesületi munkával agyonterhelt tanulóifjúság sokkal nagyobb kedvvel és figyelemmel venne részt minden, nem szigorúan kötelező iskolai elfoglaltságban, ha a hajlamainak megfelelő munkaterületet szabadon választhatná meg. Miként hitbuzgalmi egyesületeink, a cserkészlet és a sportkör virágzó életet tudnak élni a nélkül, hogy az iskola egész növendékseregét tagjainak követelnék, éppenúgy az ifjúsági önképzőkörök élete sem fog lehanyatlani, ha 150 immel-ámmal dolgozó, unatkozó tag helyett 80—90 lelkesen dolgozó és feszülten figyelő, igazi önképzést folytató tagot tudunk toborozni. Ez talán merész újításnak látszik, de meggyőződésem, hogy bajaink orvoslásának egyik, igen célravezető eszköze lehet.

Mindaz, amit elmondtam, nagyrészt nem új dolog. Nem is tartom őket vitathatatlanoknak. Egyet azonban nyugodt lélekkel vallhatok: ha a gyakorlat igazolja ezeket az újszerű elveket, akkor feltétlenül vállalnunk kell a megvalósításukkal járó munkatöbbletet, mert az ifjúsági önképzőkörökre nagy feladatok várnak még. Ennek a szép multú és javított formájában még szebb jövőjű intézményünknek a szerepe nevelésünk egész szervezetében nem hanyagolható el. Viszont az ifjúság nevelése *a magyar jövő munkásaivá tesz bennünket, az ifjúságról és a magyar jövőről pedig minden magyarnak Szekfű Gyulával vallania kell: „...nem illúzió, nem vétkes illúzió: hinni a jövőben és az ifjúságban!”*

Vincze Sándor.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Kemenes Illés.

„Inkább szeressétek, mint féljetez tőle” — adja a tanácsot Szent Benedek Regulájában az előjárónak. Valóban Kemenes Illés emberi és nevelői munkáját jellemezte a lényéből kiáradó meleg, bensőséges szeretet. Sohasem állította maga elé a rideg hivatali tekintélyt választófálnak, sohasem bízott egyedül annak hatásában. Nem látta a megoldandó feladatokat csak aktaügynek, mindennek utánajárt, minden lehetőséget felkutatott és minden ügyben érvényesítette megértő emberi jóságát. Hivatalos érintkezésben is valami sajátosan egyéni kedvesség jellemezte. Sok időt fordított arra, hogy meghallgassa azokat, akik életük terhét hozták eléje és ahol csak lehetett, segített. Mindenkinek a kérését szerette volna teljesíteni s ha ez nem sikerült, neki fájt legjobban.

Bennünket elsősorban az érdekel, hogy milyen kapcsolatban volt a tanítóképzés ügyével, a tanítósággal, a tanulóifjúsággal. Pedagógiai és közéleti pályája a középiskolából indult el. Lelkéhez az állt legközelebb, de amikor megismerte, megbecsülte, értékelt a tanító és a tanítóképző munkáját. Mint az Orsz. Közoktatásügyi Tanács ügyvezető igazgatója érdeklődéssel fordult a tanítóképzés problémái felé. Neki köszönhető a tanítói hivatás óráinak minden osztályban való rendszeresítése. Mindig a nevelést tartotta a legfontosabb munkának az iskolában; úgy gondolta, hogy az elméleti képzés mellett ezek az órák szolgálják legközvetlenebbül a nevelői lelkület kialakítását.

A tanítóképző ifjúságát nagyon megszerette; a vidék, a falu üde frissességét és erejét értékelt bennük a magyarság szempontjából. Bárhol járt iskolalátogatáson, atyai jósággal fordult a fiatalság felé. Közöttük otthon érezte magát és rögtön megtalálta velük a hangot. A fiatalság is megérezte a feléje áradó szeretetet, érdeklődést. Körülvették, hallgatták közvetlen tanításait, vidám, derűs vagy komoly hangon előadott élettapasztalatait. Szerette az ifjúságot, de sokat várt és kívánt tőle. Mindig ráeszméltette arra a felelősségre, hogy a magyar jövő hordozója. Öntudatos, helyzetünket, föladatunkat világosan látó fiatalságot akart nevelni. Épen ezért a tanártól megkívánta, hogy tanításában állandóan kapcsolatba hozza a növendékeket az időszerű nemzeti kérdésekkel. Töretlen, testben és lélekben tiszta ifjúságra van a nemzetnek szüksége, ezt hangoztatta, ezt kereste, amikor szeretettel és várákozással nézett szembe egy-egy iskola növendékseregével. A „tiszta tükröt” akarta látni a fiatalság szemében és boldog volt, megnyugodott, ha megtalálta. Az iskolai életbe családi szellemet, de amellet bizonyos katonás fegyelmet kívánt. A kettőt összeegyeztethetőnek tartotta. Pontosan előírta az iskolai közösségben élők magatartásának szabályait. Az érintkezésben egymásról a kölcsönös tiszteletadást kívánta. Fontosnak tartotta a meghatározott rendet. A közösség összertozásának külső kifejezését látta

az egyenruhában, amelynek magyarosnak kellett lennie. Szerette a gondos, csinos öltözködést, mely belső fegyelmezettségből fakad.

Mint főigazgató a nevelői rendben nagyra értékelte a tanító-ságot. Kívánta munkájuknak erkölcsi és anyagi elismerését. Egy alkalommal így nyilatkozott: „Ha egy aranyhegyem volna, nem tennék egyebet, mint reggeltől estig kalapálnám és szétosztanám a magyar tanítók között”. Szerette volna a tanítót minden anyagi gondtól mentesíteni, hogy egészen a magyar gyermeknek élhessen. Nem szívesen látta, ha erőt sokféle iskolánkívüli munka veszi igénybe, mert attól tartott, hogy tulajdonképpen hivatását nem képes akkor egész lélekkel betölteni „nagy kárára az iskolának, a gyermeknek, a magyar történelemnek és magyar sorsnak.” Féltette a tanítót a lelket felörlő gondoktól, melyekben munkája kenyérkeresetté alacsonyodik. Féltette, hogy megfogytatkozik benne a megértő szeretet, amely nélkül ő nem ismert nevelést. Becsülte a nevelő szellemi fölkészültségét, de a pedagógia lényegének a gyermekszeretetet tartotta. Ezért aggódva mondta 1941-ben az Eötvös ünnepélyen: „Ma már vannak fényes iskoláink, magyar szó hallik bennük, magyar lélek árad azokból, de vajon mondja-e a katedrán és a katedráról uralkodó hatalom: szeretlek gyermekem. Oly nehéz a létért való küzdelem, oly sötétek a gondok, oly sok ború terpeszkedik sok homlokokon... mégis van-e, ki mondja: szeretlek gyermekem, te rongyos, maszatos proletár, te kedves csirkefogó. Tud-e a kenyérkereset hivatássá magasztosulni, mely válogatás nélkül mondja: szeretlek gyermekem, kisdiaikom”.

Kemenes Illés pap volt, sőt szerzetes, de hivatalos érintkezésben, külsőségekben ezt sohasem hangsúlyozta, de életében lényegszerint valósította meg. Példájával tanította a krisztusi tanítás alaptörvényét: a szeretetet. Mintha éppen az lett volna küldetése!

Medgyesi Zsófia.

Megjelent!

a Tanítóképző Tanárok Könyvtárának első kötete.

Eszményi gyakorlatiasság a tanítóképzésben.

A könyvet szerkesztette, az elő- és utószót írta: Padányi-Frank Antal. A könyv kilenc tanulmányt tartalmaz. Íróik: Bárány M. Irén, M. Benes Anna dr., Bognár Gyula, B. Braun Angela, Csada Imre, Mezősi Károly, Padányi-Frank Antal, Richter M. Sarolta, Tanai Antal.

Ára 5 pengő.

Megrendelések Frigyes Béla egyesületi pénztáros címére (XII., Fery Oszkár-u. 40.) küldendők. A könyv árát az Egyesület 48.627. sz. postai befizetőlapján lehet beküldeni.

A svájci tanítóképzők.

A kultúrállamok tanítóképzésének a tanulmányozása mindig hasznos és tanulságos. A legtanulságosabb természetesen a helyszínen való tanulmányozás. A legtöbb országban elegendő ehhez néhány tanítóképző-intézetnek a tanulmányozása, hogy általános képet kapjunk az illető ország tanítóképzésének milyenségéről, mert a legtöbb ország egységes elvek szerint rendezi be a tanítóképzést. Vannak azonban országok, amelyekben ilyen egységes rendelkezések nincsenek, s ahol a tanítóképzés a legkülönbözőbb elgondolások alapján történik. Ilyen ország Svájc is. Akinek alkalma volt régebben Svájc tanítóképzését tanulmányozni, kénytelen volt megállapítani, hogy egységes és áttekintő képet a svájci tanítóképzésről nem lehet nyerni; ahhoz valamennyi tanítóképzőnek a tanulmányozása lett volna szükséges. Megfelelő irodalom sem állt eddig a rendelkezésünkre, hogy ennek alapján alkothattunk volna magunknak áttekintő képet a svájci tanítóképzésről. Eddig legfeljebb az évenként megjelenő „Archiv für das schweizerische Unterrichts-wesen” című hivatalos kiadványokból lehetett nagy fáradsággal néhány adatot összeszedni. Egy ilyen összefoglaló munkának a hiányát érezték maguk a svájci szakemberek is, s ezen a hiányon akart segíteni a baseli tanítóképző-intézet igazgatója, dr. Wilhelm Brenner „Die Lehrerseminare der Schweiz”, Huber & Co. Frauenfeld und Leipzig cégnél 1941-ben megjelent művével. A szerző azonban az előszóban bevallja, hogy bár igen nagy fáradsággal, kérdőívek kibocsátásával igyekezett áttekintő képet nyújtani a svájci tanítóképzőkről, az nem minden tekintetben sikerült. Így pl. nem lehet tudni, hogy a gyakorlati kiképzés igen sok helyen hogyan történik.

Az első és meglepő benyomás, amelyet a könyv elolvasása után nyerünk, az, hogy azt lehet mondani, hogy ahány tanítóképző van, annyiféle elv és rendelkezés szerint történik a tanítóképzés. Még egy-egy kantonban sem egységes a tanítóképzés a különböző tanítóképzőkben. Van 3 osztályú, van 4, van 5 osztályú tanítóképző; van, amely gimnáziumi érettségi után egyévi egyetemi képzést nyújt (Zürich); van, amely érettségi után kétévi (Basel) és van, amely háromévi tanulmányt ír elő (Genf). Az előképzettség is a legkülönbözőbb. Van, amely 4 népiskolai és 4 gimnáziumi évet kíván; van, amely 6 népiskolai és 2 gimnáziumi évet kíván; van, amely 5 népiskolai és 7 gimnáziumi évet kíván előképzettségnek. Van intézet, ahol a tanulmányi idő összesen 11 év, de van olyan is, ahol 15 év. De ez az előképzettség még egyforma évszám mellett is igen különböző lehet, mert a népiskolák között van teljes népiskola, „Vollschule”, amelyben délelőtt és délután is van tanítás, de vannak félnapos iskolák: „Halbtagschule”-k és téli iskolák: „Winterschule”-k, amelyekben 20—28 hétig tart a tanítás. Az egyik tanuló tehát kb. összesen 8000, a másik azonban csak összesen 4000 oktatási órában részesült.

Még meglepőbb azonban a különböző intézetek tananyagában

és óraszámában való különbség. Ha a különböző intézetek összes heti óraszámát összehasonlítjuk, akkor rendkívül érdekes adatokat kapunk. Összehasonlításként veszem az 1925. évi magyar tanítóképző-intézeti tantervet. A tanítóképző legfontosabb tárgya a neveléstudomány. A magyar tanterv erre a tárgyra összesen heti 13 órát vesz fel. Egyes svájci intézetekben azonban erre mindössze heti 3 órát adnak. Ez az óraszám természetesen igen különböző, s vannak intézetek, amelyekben a neveléstudomány heti 30 órával szerepel.

A magyar tanterv a gyakorlati kiképzésre összesen heti 9 órát szán, Svájcban vannak intézetek, amelyekben csak heti 1 óra, de vannak intézetek, amelyekben heti 15 óra van felvéve.

Igen érdekes a hittan szerepe a svájci tanítóképzőkben. Vannak kantonok, amelyekben egyáltalán nem szerepel a hittan a tantervben. De vannak intézetek, amelyekben a hittan fakultatív tantárgy és csak azok tanulják, akik arra vállalkoznak, hogy majd a népiskolákban is tanítani fogják a hittant; ezek azután külön képesítést kapnak erről, mint nálunk a kántorok. Nálunk a hittan heti óraszámja 10, Svájcban a legtöbb intézetben 3—6, csak a felekezeti intézetekben éri el a 9—10, néhányban a 11—12 órát. Jellemzésül ideiktatom a szerzőnek a magyarázataát, amely így hangzik:

„Akinek, mint nekem is, alkalma volt megfigyelni, hogy a leendő tanítók, akik a konfirmáció óta nagyrészt semmiféle vallásoktatásban nem részesültek, milyen csekély bibliai ismerettel rendelkeznek és milyen csekély a vallásos fogalmakban való jártasságuk, — az nem csodálkozik azon, hogy ifjúságunk vallásos erői parlagon hevernek és fejletlenek maradnak ott, ahol a tanítóképzőben a vallásos oktatás teljesen vagy majdnem teljesen hiányzik és ahol azt nem maga az élet vagy más szervezet kelti új életre a működő tanítóknál.“

Rendkívül változatos a zeneoktatás ügye is Svájcban. Vannak intézetek, amelyekben egyáltalán nem törődnek azzal, hogy a jelöltnek van-e zenei hallása vagy sem. Ezzel szemben vannak intézetek, amelyek csak olyan növendéket vesznek fel, akinek már van zenei előképzettsége. Ennek megfelelően természetesen igen különböző a heti óraszám is. Nálunk ének és zenére heti 12 óra van felvéve, Svájcban vannak intézetek, amelyekben csak heti 3—4 óra szerepel, de vannak olyanok is, amelyekben a zenére heti 46 órát fordítanak.

Hasonló a helyzet a tornánál. Vannak intézetek, amelyekben a heti óraszám 3, osztályonként 1, de vannak intézetek, amelyekben heti 17 órában tornásznak.

Rajzra egyes intézetek összesen heti 3 órát szánnak, de vannak intézetek, amelyekben heti 13 óra van felvéve.

Kézimunkával egyes intézetek egyáltalán nem foglalkoznak, viszont vannak intézetek, amelyekben heti 21 órában kézimunkáznak.

Svájcban összesen 26 tanítóképző- és 36 tanítónőképző-intézet van, összesen tehát 62. Ezek az intézetek az 1928 és 1937 között eltelt évtizedben összesen 3490 tanítót és 3347 tanítónőt képesítettek, összesen 6837 oklevelet adtak ki. Egy évben tehát átlag 684-et; egy intézet átlag 11 oklevelet adott ki. Meg kell azonban jegyezni, hogy

vannak olyan gimnáziumok is, amelyek fel vannak jogosítva tanítóképesítő vizsgálatok tartására is.

Bár a végzett tanítók száma valamivel kevesebb mint a tanítónők száma, az arányszám az állásban lévő tanítók és tanítónők között igen különböző. Vannak kantonok, amelyekben egyáltalán nincs tanítónő, viszont vannak kantonok, amelyekben a nők arányszáma meghaladja a 80-at; Uriban 81%, Obwaldenben 84% és Nidwaldenben 88 %.

A betöltött tanítói állások száma 13.636; ebből 8222 tanító és 5414 tanítónő. Az országos átlag tehát 40 % tanítónő.

Látva ezt a rendkívül tarka képet, felvetődik a kérdés, hogy mi lehet az oka annak, hogy Svájcban ennyire változatos a tanítóképzés. Hiszen a legtöbb európai állam, de különösen azok, amelyek egy egységes és egészséges nemzeti közszellem kifejlesztésére töreksenek, azon vannak, hogy a népoktatás és a tanítóképzés minél egységesebb legyen. Ha egyes államokban az iskolafenntartók különbözök is, a tanítóképzés szervezete, tanterve és oktatási szelleme lényegében egységes. Svájcban azonban ilyen egységnek a nyoma sincs. Sőt éppen az ellenkező irányzat tapasztalható. A szerző éppen azt emeli ki, hogy a svájci nép szabadságának a legnagyobb sérelmét látná abban, hogyha mégcsak kísérletet is mernének tenni egységes iskolaügy kifejlesztésére. Még az egységes felügyelet ellen is a legélesebben foglalnak állást. Jellemzésül felhossa azt a példát, hogy amikor 1882-ben egy országgyűlési képviselő azt javasolta, hogy létesíteni kellene egy állami iskolafelügyeletet a népiskolák számára, ezt a javaslatot a nép a leghatározottabban elutasította, s a szavazás nagy többséggel, 318.000 szavazattal 172.000 szavazat ellenében, elvetette az indítványt. „Wir wollen und brauchen keinen Schulvogt“ volt a jelszó. A könyv szerzője az előszóban kénytelen magát egy esetleges vád ellen védeni, nehogy ezt az első összefoglaló munkát a svájci nevelésügyi szuverénitás elleni merényletnek fogják fel, mintha ez holmi egységésítő szándéknak az előszele volna. A szerző megállapítja: „Damit scheint die Idee einer einheitlichen schweizerischen Lehrerbildung als dem Volksempfinden fremd, endgültig begraben zu sein.“

A szerző azonban kénytelen azt is megállapítani, hogy ez a szinte féktelen szabadságszeretet nem a legjobb hatással van a hazaszeretetre, mert bizony bekövetkezett az az idő, amikor a „haza“ és a „hazaszeretet“ szavát csak pirulással emlegették a tanítók. Alljon itt tanulságul a szerző megállapítása: „A tapasztalat megmutatta, hogy nemcsak a vallásos alapon nyugvó katolikus vagy protestáns jellegű nevelélmélet, hanem a szocialisztikus vagy szabadgondolkodó nevelélmélet is termékenyvé válhatik, természetesen egy feltétel mellett, ha nem kerül ellentétbe minden állami élet alapjával, a népközösséggel. A szemek, amelyek a nemzetköziség korában e tények iránt megzavarodtak, szerencsére ma már újból kitisztultak és örömmel állapíthatjuk meg, hogy ez a szó haza és hazafias ismét pirulás nélkül és rossz lelkiismeret nélkül ejthető ki és hogy a nem-

zeti feladat a nevelésről szóló elméleti gondolkodásnál újból neki kijáról jelentőséget nyer." Ezek igen tanulságos megállapítások, amelyekből mi levonhatjuk a következtetéseket.

Dr. Lux Gyula.

Tantárgykapcsolás a honvédelmi ismeretek tanításában.

Egy megjegyzés a közmondásokban kikristályosodó életbölcse-séggel szemben hivatkozott a valóságos életre, tagadva a bölcse-séget a szentenciákban. A példának felhozott mondás a rómaiak nevelési eszményeiből származó életigazság volt: ép testben ép lélek. Ennek igazságában kételkedő felfogás a meggyőződés hevületével mutatott rá az élet betegségeire, a nyomor testi átkaira, amikor a test erőtlen, de a lélek kész minden jóra, szépre és igazra. Ha el is kell fogadnom azt, hogy a beteg testben úrrá tud lenni a szép és nemes lélek és a lélek elsőségét a test gyarlóságai fölé helyezem, a római mondás igazsága éppen napjaink korszerű nevelésében mutat rá arra a célra, mely a test és lélek között a nemzet érdekében az összhangot törekszik megvalósítani.

Már a népiskolai testnevelés célul tűzi ki a test egészségének, edzettségének, erejének és ügyességének fenntartása mellett a lélek erőinek fejlesztését az engedelmségben, önfegyelemben és önuralomban, az önálló elhatározás és cselekvés képességében, egymás szeretetében és az összetartásban. Ha áttekintjük fejlettségi fokok szerint az egyes iskolafajok testnevelésének célját, a test épségének fejlesztése mellett alaki, nevelő célként mindenütt ott találjuk az ép lélek erőinek felhalmozását, tartalékolását is a nemzeti közösség szolgálatában. Az iskolai testnevelés munkáját egészíti ki újabban a naponkénti testgyakorlás.

A magyar levontekiképzés szervezetét az 1921: LIII. t. c. és az 1939: II. t. c. szabja meg. Levontekiképzésünk célja az, hogy az egész magyar ifjúságot (a 12-ik évtől a 23-ik évig) a hagyományos katonai erényekben való nevelés útján a haza védelmének magasztos feladataira testben és lélekben előkészítsük.

A lélekben való előkészítés a testneveléssel és a levonteneveléssel karöltve a honvédelmi ismeretek tanítása útján az egyéneket személységekké nemesítő egységes honvédelmi szellemé erősödik.

Mindezek a nemzetnevelő és honvédelmi célok a honvédelmi ismereteket koncentrációs tantárggyá teszik. Az új tantárgyat a tantárgykapcsolás elveinek megfelelően a tanítóképzés is be kell, hogy illessze tantervi anyagának, nevelésének és tanítási módszerének rendjébe. A tantárgyak összekapcsolásának lélektani alapja, hogy minden ismeret annál jobban válik biztos tudássá a lelkünkben, ha mentől több, az emlékezetbe már bevéselt anyaggal kapcsoljuk össze. Szükség is van a tantárgyakká különülő ismeretanyagok között kon-

centrációt teremteni az egységes világgép kialakítása szempontjából. A népiskolának ilyen koncentrációs tantárgya a beszéd- és értelemgyakorlatok, a tanítóképzésben a mindennapi kérdések, tanítói hivatás és a honvédelmi ismeretek.

A tantárgykapcsolást bizonyos tervszerűséggel nevelőoktatásunkban előre ki kell számítani, föl kell dolgozni. A honvédelmi ismeretek tanításának gerince a *történelem*. A liceumban a hősi magyar életnek a mohácsi vészig történő bemutatását, a végvárak hősi magyar életének, a szabadságharcok és a huszadik század magyar hőseinek olvasmányok alapján való megismerését a tanulóknak már előzőleg szerzett történelmi ismereteire alapozhatjuk. A III. és IV. osztályban azután a magyar nemzet történetét tanítva nem feledkezhetünk meg vonatkozásba hozni az ismereteket a már tanultakkal. Szerves kapcsolatot kell teremteni a magyar mult szellemi életének legfontosabb korszakait szemléltető szépirodalmi és történelmi olvasmányokkal. A IV. osztályban a magyar hadügy fejlődésének összefoglaló ismertetése kívánja a kapcsolatot a történelemből tanultakkal. A katonai földrajznak néprajzi, települési, gazdasági, közlekedési és tereptani vonatkozásai kapcsolatba hozhatók ugyanazon évben az I. osztályban a földrajzban tanult térképtani és emberföldrajzi tanítási anyaggal. A vegytan köréből tanítandó honvédelmi alapismereteket a II. osztályban elsősorban a már előzőleg szerzett ismeretekre építhetjük s a III. osztályban a vegyi ismereteket tanítva hivatkozhatunk a tanultakra. Hasonlóan a III. osztályban a természettan körében tanítandó honvédelmi alapismereteket csak a IV. osztályos fizikai ismeretekkel hozhatjuk utólag kapcsolatba. Szakszerűség szempontjából a tanítási anyag csereberélgetésével oly tantárgykapcsolatot létesíteni, hogy ugyanazon osztályban legyen tanítható az összefüggő ismeretanyag, sem megengedhetőnek, sem célszerűnek nem mutatkozik a honvédelmi ismeretek anyagának egységes felépítése szempontjából. Az ismeretek egymással kapcsolatba hozása csak akkor lehet eredményes, ha nem mesterkél, hanem természetes az. A honvédelmi ismeretek tantárgya a gyakorlatiasság elve tekintetében ráneveli a magyar ifjúságot arra, hogy tudását miként alkalmazza és használhatja fel a honvédelem szolgálatában és az országépítésben. Kívánatos lenne, ha a szaktanárok óravázlataikban gondosan megjelölnék tanítási egységek szerint a kínálgató vonatkozásokat, összefüggéseket a honvédelmi ismeretekkel. A honvédelmi ismereteket tanító tanár nem szaktanár s így külön képesítés nélkül is kellő érdeklődés, olvasottság és tárgyszeretet alapján bárki taníthatja.

A honvédelmi ismeretek tanítását a tanítóképző-intézetben is be kellett vezetni. Nem történt intézkedés a tárgynak a tanítóképző-intézet V. osztályban való tanításával kapcsolatban. Minthogy a honvédelmi ismereteket a népiskola V—VIII. osztályaiban szintén tanítani kell, a tanítóképzés tantervi anyaga körében helyet kell találni a honvédelmi ismeretek népiskolai módszerének tanulmányára is. Ismertetni kell a célt és a tanítási anyagot, valamint a vonatkozó általános útmutatásokat. Tanmenet készítésével együtt föl kell dol-

gozni a tanítási anyag egyes tipikus részleteit, a tanítástán általános elveit alkalmazva ennek a tantárgynak a tanításában. Össze kell gyűjteni a szemléltetés eszközeit is.

Ajánlható olvasmányok: 1. Honvédelmi ismeretek c. tankönyv. I—VIII. 2. Dr. Kemenes I.: Új honvédelem, új feladatok, új kötelességek. 1940; 3. Imre S.: Háborús élet, megújulás, nemzetnevelés; 4. Dr. Saád F.: Nevelőállam; 5. Bán — Rakolczai: Korszerű honvédelem. 1942; 6. Dr. Erdélyi Gy.: A magyarok hadi szervezete és hadvezetési művészete ezer éven át. 1942; 7. Julier F.: A világháború magyar szemmel. 1933; 8. Julier F.: A hadvezetés művészete; 9. Dr. Tóth B. Z.: Leventenevelés. Az ifjúság katonás szellemű nevelésének lélektani kérdései 1942; 10. Király D.: Iskolai és leventestestnevelés kézikönyve. Takács Béla

EGYESÜLETI ÉLET.

Februári tagértekezlet. — Jegyzőkönyv a T.I.T.O. Egyesületének 1943. február 15-én az Angolkisasszonyok tanítónőképző-intézetében tartott tagértekezletéről. Jelen vannak dr. *Padányi-Frank Antal* elnök elnöklété alatt: vitéz *Fraknóy József* tanker. kir. főigazgató, *Dobosy Elek*, *Mesterházy Jenő*, dr. vitéz *Szörényi József*, *Fekete József*, *Chobodiczky Alajos*, dr. *Bató László*, dr. *Lux Gyula*, dr. *Jelitainé dr. Lajos Mária*, *Grynaeus Ida*, *Nagy Ferenc*, *Hidyné Gyulai Mária*, *Molnár Oszkár*, *Csorda Romána*, *Wilsch Ludovika*, *Papp Mária*, *Kerner M. Lucia*, *Nagylóznai M. Mercedes*, *Medgyesi Zsófia*, *Medgyesi Marida*, *Simonyi Ilona*, dr. *Paáll Erzsébet*, *M. Varga Edit*, *Plot Hildegard*, *Vincze Sándor*, *Vajtányi Margit*, *Soós Mercellina*, *Réz Leonida*, *Gyurjács András*, *Lóránth Erzsébet*, *M. Németh M. Margit*, *M. Barczen M. Júlia*, *Kérékgyártó Árpád*, *M. Richter M. Sarolta*, *M. Jaszenkoviits M. Terez*, vitéz *Komárnoky Gyula*, dr. *Förhécz József*, *Frigyes Béla*, *Mácsay Károly*, *Pataky Ilona*, dr. *Koltai István*, övz. *Szabó Adámné Kovács Erzsébet*, *Vargha Ilona*, *Fehér Istvánné*, *Gyöngyössy Erzsébet*, dr. *Pamlényi Istvánné*, *Szontagh Katalin*, *Vajda Erzsébet*, dr. *Nagy Mária*, *Miltényi Györgyi*, *Szalatsy Richárd* és dr. *Lipták Pál*.

1. Az elnök tisztelettel üdvözlö vitéz *Fraknóy József* tanker. kir. főigazgatót, a megjelent tagtársakat. Felkéri főigazgató urat a legutóbb kitüntetett és kinevezet kartársak részére a vonatkozó okmányok átadására.

2. Vitéz *Fraknóy József* tanker. kir. főigazgató bevezetésül elmondja, hogy a Magyar Nemzeti Szövetség egyszer arra kérte, hogy a Szövetség érdemét adja át egyes kitüntetetteknek és ugyanakkor szöjjön a kitüntetés jelentőségéről. Erre emlékszik most vissza. A kitüntetés azok szemében, akik nem kapják meg, gyakran gyűlöletesnek tetszik, olyan valaminek, amit meg kellene szüntetni. A többiek szerint viszont szükséges. A szovjet eltörölt minden címet, rangot, kitüntetést, de később sorjába visszaállította. Mióta ember az ember és mióta állami életet él, mélyebb jelentősége van a kitüntetésnek. Ha el is törlik időről-időre, de aztán mégis visszahozzák. Mi a kitüntetés jelentősége? Sokan azt mondják, hogy jutalom. Ez azonban nem helytálló felfogás, mert bármilyen kitüntetés is önmagá-bavéve szomorú jutalom volna és nem lehetne teljes jutalom annak számára, aki például félkarját, szemét veszttette el kötelességteljesítés közben.

Az ókorban olajfaággal, babérkoszorúval vagy egyszerű virágkoszorúval tüntették ki a győzteseket, de már akkor is tudták, hogy sem az olajfaág, sem a babér-, cser- vagy virágkoszorú magában nem az az érték, amivel jutalmazni lehetne. Tehát már a legrégibb időkben is más a kitüntetés igazi jelentősége. A kitüntetés lényege, jelentősége az, hogy vele nevelni akarjuk a társadalmat, mert rá akarunk mutatni a kitüntetettre: íme, az az ember, akit ki akarunk emelni, akit követésre, utánzásra érdemesnek tartunk. A kereszténység elterjedése óta a legtöbb kitüntetés alakja a kereszt. Ez az alak valóban nagyon alkalmas, mert hiszen akit ezzel, mint utánzásra érdemest, kitüntettek, az ezzel terhet, keresztet vesz magára, mert továbbra kétszeresen is dolgoznia és helytállnia kell. Évek óta tapasztalta, hogy mi nem sokat törődünk a kitüntetések és előléptetések e mélyebb értelmével. A kitüntetésről, a kinevezésről, előléptetésről szóló okiratot rendszerint hivatalosan kézbesítették a hivatalos irodákban. Kevészszer látta, hogy a tanári testületekben örömmel s jó kívánságokkal kísérve adták volna át az illetőnek. Pedig ha azt akarjuk, hogy a kitüntetés nálunk a tanári társadalomra nevelő hatású legyen, szinte családi ünnepé kell avatni, hogy nagyobb eredményt érzünk el. Ezek a megfontolások készítették arra az elhatározásra, hogy a mostani tanévtől kezdve minden kitüntetés, kinevezés, előlépés okmányát a tanárok valamilyen összejövetelén adja át az érdekelteknek. Ki becsülje meg a tanárt, a tanári munkát, ha nem mi? Abban, hogy saját pályatársaink munkáját, kiválóságát nem becsüljük eléggé, hibás a társadalom, de hibások vagyunk mi magunk is, mégpedig egyénileg és testületileg. A szolgálati idő betöltése, 35—40 évi becsületesszolgálat után a nyugalomba vonuló kartársnak sokszor még azt sem mondják búcsúzóul: Isten veled! Nem szeretné, ha ez megismétlődne. Ha valamelyik gazdasági cseléd, háztartási alkalmazott 20 évig becsületesen szolgált egy helyen, kitüntetést kap, melyet az alispán vagy más magasabb-rangú közigazgatási tisztviselő ünnepélyesen ad át neki. Mi is becsüljük meg tehát tanártársaink munkásságát, akkor a társadalom is jobban meg fogja becsülni. Emlékezzünk meg azokról a kitüntetett, előléptetett pályatársainkról, akik pályájuk végén vagy kezdetén vannak! Az előbbieket végesszék hátralevő idejükben továbbra is úgy munkájukat, mint eddig, az utóbbiak pedig igyekezzenek példát venni róluk.

A kir. főigazgató ezek után lelkes és az illetők érdemeit kídomborító szavakkal átadja a kitüntetésekre, kinevezésekre vonatkozó okmányokat.

a) *Grynaeus* Ida c. tanügyi főtanácsos, tanítónőképző-int. igazgató úrnőt az V. fiz. oszt.-ba nevezte ki a Kormányzó úr Ő Főméltósága. Ahol csak érdeklődött, mindenütt örültek ennek a kinevezésnek. Szívvel kívánja, hogy a jó Isten adjon neki egészséget további kitartó munkájához és tetteze meg az eddigi szép eredményeit.

b) *Fekete* József c. tanügyi főtanácsos, óvónőképzőint. igazgatót szintén az V. fiz. oszt.-ba nevezték ki. Örömmel hallotta ennek hírért mindenki, aki ismeri őt. Kéri, hogyha lehet, fokozza eddigi értékes munkásságát, melyre Isten áldását kéri.

c) *Vitéz Komárnoky* Gyula óvónőképzőintézeti tanár érdemei elismeréséül az igazgatói címet már előbb megkapta, most a VI. fiz. oszt.-ba nevezték ki. Megállta a helyét a harctéren, az iskolában. Most új munkakört is vállalt: a főváros törvényhatósági bizottságának tagja és az óvónők anyagi jólétéért dolgozik. A jó Isten jutalmazza meg sokszép eredménnyel ezt a munkásságát is.

d) *Nagy* Ferenc tanítónőképző-int. megbízott igazgató tanügyi főtanácsosi címet kapott. A főigazgató jól ismeri Nagy Ferenc munkásságát,

hiszen ezelőtt több éven át a főigazgatói hivatal előadója volt. 1940-ben az erdélyi részek visszakerülésével kapcsolatban igen sok munka háramlott a főigazgatóságra és Nagy Ferencre. Néha akkora volt a teher, hogy csak egy erő tartotta fenn őt: a szűkebb hazájának visszacsatolása felett érzett öröm. Hivatalos megbízás folytán az elsők között volt, akik bevonulhattak Erdélybe. Kívánja, hogy a kormányzói kitüntetéssel járó öröméhez járuljon az az öröm, melyet a visszacsatoláskor érzett, amikor egy téglát ő is letehetett Erdély újjáépítéséhez. Kis gyermekei pedig büszkék lehetnek apjukra és példát vehetnek róla, mondván: „Így dolgozott édesapánk!” A Mindenható áldását kéri további munkásságához.

e) Szalatsy Richárd okleveles tanítóképzőintézeti tanár, gyakorlóiskolai tanító más rangbeosztást kapott: a tanári státusba sorozták. A tanítóképzés nagyon fontos ágát, a gyakorlóiskolát szolgálja már hosszú idő óta. Kívánja, hogy Isten segítségével továbbra is eredményesen szolgálhassa a tanítóképzés ügyét akár a gyakorlóiskolában, akár más beosztásban.

f) Özü. Szabó Adámné Kovács Erzsébet, Miltényi Györgyi, dr. Nagy Mária tanárnőket, Vincze Sándor és dr. Lipták Pál tanárokat rendes tanárokká nevezték ki. Buzdítja őket, hogy szolgálják ezt az iskolatípust, a tanító- s óvónőképzőt azzal a kitartással, hivatásszeretettel, mint elődeik. Isten áldása legyen munkájukon és annak idején majd kaphassák megők is a magasabb kitüntéseket.

Befejezésül újból hangsúlyozza a kir. főigazgató: ezzel az ünnepesebb móddal azt akarta, hogy becsüljük meg egymást, egymás munkáját, akkor mások is jobban megbecsülnek bennünket. Kívánja, hogy a jó Isten adjon erőt, egészséget, kitartást a kitüntetett, kinevezett kartársaknak, hogy a jövőben is példák, utánzásra érdemesek legyenek.

3. A kitüntetettek nevében Nagy Ferenc mond hálás köszönetet a szép ünneplésért, mellyel a kir. főigazgató nemcsak őket tisztelte meg, hanem az egész tanító- és óvónőképző-intézeti tanárságot is. Főigazgatói szakelődő korában többször volt alkalma rangban idősebb kartársai: Grynaeus Ida és Fekete József intézeteinek meglátogatására, s mindig csak szépet és jót tapasztalt. A főigazgató úr szerint a kitüntetett a kitüntetéssel keresztet vesz magára. Ezt ő is érzi, mert Grynaeus Ida és Fekete József már kinevezett igazgatók voltak, amikor tanügyi főtanácsosok lettek, de ő még nem az, tehát a tanügyi főtanácsosi címmel való kitüntetés öránézve nagyobb boldogult Pintér Jenő tankerületi főigazgató sírjánál, mert Pintér Jenő meg, hanem azt, hogy mit kell még tennie, többet alkotnia. Leróttá háláját boldogult Pitér Jenő tanekerületi főigazgató sírjánál, mert Pintér Jenő volt az, aki őt behívta a főigazgatósághoz, tanügyi tanácsossá tette és elindította azon az úton, amely a mostani kitüntetéshez vezetett. De hálásan köszöni ezt Fraknóy József főigazgatónak is, aki méltónak tartotta őt erre a kitüntetésre, s ennek adományozása végett illetékes helyre felterjesztette. Büszke erre és büszkék lehetnek a többiek is, akiket Fraknóy József főigazgató ajánlott kitüntetésre. Mindnyájuk nevében hálás köszönetet mond.

4. Dr. Padányi-Frank Antal elnök megköszöni a főigazgató úrnak, hogy eljött tagértekezletünkre és annak keretében ünnepélyesen adta át a kitüntetési okmányokat. A főigazgató úr ezzel megtisztelte Egyesületünket. Köszönetet mond a közökt. minisztériumnak, a jelenlevő Dobosy Elek tanügyi főtanácsos úrnak is és kéri a minisztériumot, a főigazgató urat, segítsék Egyesületünket abban a törekvésében, hogy a tanítóképzői tanárság a gimnáziumi tanársággal egyenlő %-ban részesüljön kinevezésekben és kitüntetésekben.

5. Vitéz *Fraknóy* József főigazgató az esetleges félreértés elkerülése végett kijelenti, hogy a kitüntéseket nem ő adja, sem a minisztérium, hanem a Kormányzó Ur Ö Főméltósága, a mi vezérünk. A kitüntetés mély értelme éppen az, hogy ő, az államfő, a legelső magyar ember mondja: ezt vagy azt az embert elismerésemmel kiemelem a többi közül. Ennél nagyobb elismerés csak egy lehetséges: amikor majd a Mindenható előtt állva földi cselekedeteinkről számot adunk. Mindnyájunkkal legyen elsten kegyelme, hogy majd jutalmazza földi pályafutásunk végén életünket.

6. Dr. *Padányi-Frank* Antal elnök felkéri *Vincze* Sándor tagtársat *Az ifjúsági önképzőkör néhány időszerű kérdése* című előadásának megtartására.

7. Az előadáshoz hozzászóltak: *Chobodiczky* Alajos örömmel hallotta *Vincze* Sándor előadását, melyhez elsőnek szól hozzá, mint a bajai áll. tanítóképző-int. igazgatója. mert jól ismeri az előadónak az ifjúsági önképzőkörrel kapcsolatos munkásságát. *Vincze* Sándor ugyanis a bajai tanítóképzőnek volt tanára és mint az ottani ifjúsági önképzőkörnek vezetője, értékes munkásságot fejtett ki. Az önképzőkör eleve a vezető tanár tevékenységétől függ. Szervezeti átalítással nem oldhatjuk meg a kérdést, lelek is kell hozzá. *Vincze* Sándor Baján igen jól irányította az ifjúságot, az önképzőkör szép eredménnyel működött. Az előadásban említett ifjúsági lap is ott indult meg. Az előadó a népi írókkal való foglalkozást is kívánja. Ez valóban szükséges. A növendékek foglalkoznak is a népi írókkal, de ebben irányítanunk, ellenőrizniünk kell őket. Nem régen történt például, hogy igazgatói kötelességét teljesítve, felbontotta egyik növendéke címére érkezett nyomtatványt, mely a Magyar Élet egyik kötete, *Veres Péter Szűk esztendő* c. műve volt. Elolvasta és megállapította, hogy ez a könyv sem stílusa, sem tartalma szerint nem való az ifjúságnak. A liceum tanterve értelmében a ma irodalmáig kell vezetni a tanulókat, ismernünk és ismeretnünk kell tehát az új írókat is, de megfelelően válogatva. Különösen szükséges, hogy az önképzőkör vezetője tudja, mi az ifjúság kívánsága az irodalommal kapcsolatban; neki állást kell foglalnia ezekben a kérdésekben és az ifjúságot helyesen irányítania. Mivel az I. és az V. évfolyam között nagy az ugrás, azért az önképzőkör keretében két csoport alakítását ajánlja: az egyik az I—II., a másik pedig a III—V. évfolyamokat foglalná magában.

Dr. *Jelítainé* dr. *Lajos* Mária 20 évig vezetett önképzőkört, tehát bőséges tapasztalatokat szerzett ezen a téren. Ismerteti intézete ifj. önképzőkörének működését. Ezt az önképzőkört ezelőtt 15 évvel átszervezték; 4 szakkörre oszlik: pedagógiai, ez a főszakkör, irodalmi, természettudományi (ebben szerepel a mennyiségtan is) és művészeti szakkörre. A növendékek abba a körbe léphetnek (egyszerre kettőbe is), amelyekbe kedvük van. Havonta egyszer tartanak gyűlést, az a szakkör szerepel, amelyik előbb készül el, de e tekintetben nagy a versengés. Túlterhelés soha nem volt, a növendékek mindig örömmel vettek részt a munkában. A népszerű dolgokat is fontosnak tartották, s ezekkel kapcsolatban a helyi viszonyokat. Mindegyik szereplő a saját lakóhelyéről számolt be. A tanév elején, amíg teljesen el nem készültek a műsorral, szavalóversenyt tartottak, októberben. novemberben pedagógiai tárgyú gyűlést, decemberben karácsonyi mese. januárban, februárban irodalmi és pedagógiai, tavasszal természettudományi műsor került sorra, valamint versenytanítási gyakorlat. A *Chobodiczky* től ajánlott két csoport is már évek óta megvan. Ifjúsági lapot nem írtak.

Mácsay Károly elmondja, hogy a közelmúltban egy sajátos könyv került a kezébe, *Bakos* József érsekújvári gimnáziumi tanárnak vezetésé-

vel a IV. b) osztály tanulói magyar népi gyermekjátékokat gyűjtöttek össze és ezt közre is adták. Ebben az a feltűnő, hogy már aránylag fiatal korban a nép felé fordul figyelmük, s a falusi gyermek játékaiknak gyűjtésével, feljegyzésével és a játékszerek leírásával közelebb jutnak a nép gyermekeinek megértéséhez, megszeretéséhez is. A visszacsatolt felvidéki magyarság életében fokozott mértékben fontos az önképzőkör ilyen irányú munkája. Például a pozsonyi magyar gimnázium tanulói évenként külön beszámolót adnak ki, s ez az önképzőköri munka előkészíti őket a kisebbségi sorsban élő magyarság minden kérdésének szolgálatára. Vincze Sándor előadásában különösen az ragadta meg a figyelmét, hogy Baján a különböző iskolafajok: tanítóképző, gimnázium, felsőkereskedelmi iskola és középfokú kertészeti tanintézet tanulói dolgoztak együtt az önképzőkör keretében szerkesztett ifjúsági lapban. Ez követésreméltó példa a különböző iskolák tanulóinak összefogása és közös munkára való egyesítése szempontjából. Ha egy-egy város közép- és középfokú iskoláinak növendékeit együtt-dolgozásra sikerül megszervezni, ezzel fontos lépést tehetünk az együttes munka felé és egymás nagyobb megértésére, értékelésére. Nálunk ugyanis nagy baj az, hogy egymás munkáját nem ismerjük eléggé, s különösen hajlandók vagyunk annak lebecsülésére is. Ha az önképzőkör az egyesítés terén bármilyen eszközzel eredményeket tudna felmutatni, ha meg tudnók egy-egy város, vagy egy nagy város egy vagy több kerületének összes közép- és középfokú iskoláit ilyen összeműködő munkára szervezni, akkor a nemzeti egység felé is fontos lépést tettünk.

Dr. vitéz Szörényi József éveken keresztül figyelte a jászberényi tanítóképző ifjúsági önképzőkörének működését, jelenleg pedig a szegedi kir. kat. tanítóképző ifj. önképzőkörének vezetője. Ilyen módon hasznos tapasztalatokat szerzett. Az általa vezetett körnek szintén két tagozata van: az egyiket az I—III. évfolyam növendékei alkotják, a másikba pedig a IV. és V. évek tartoznak, de ők belekapcsolódnak az egyetem Emericana-csoportjába. Ennek körében foglalkoznak a ma kérdéseivel is. Az összefogásra vendégeket is hívnak, például tanítókat, igazgató-tanítókat, akik közül egyesek szintén tartanak előadásokat. Az ifjúság így közelebbi kapcsolatba kerül a már működő tanítókkal s az ő értékes tapasztalataikon keresztül az étellel, jövődő hivatásukkal.

Tanai Antal jászberényi tanárkodásának idején 10 évig vezette az ifj. önképzőkört. Körülbelül 25 éve már, hogy a következő kérdésekkel is foglalkozik: mit köszönhet a világ a magyarságnak?; mik a magyarság értékei?; melyek a magyarság sorskérdései? Ilyen kérdésekkel az ifjúságot is foglalkoztatta az önképzőkör keretében és azt tapasztalta, hogy ezek nagyon érdekelték a növendékeket, különösen az idősebbeket. Ennek lélektani oka az, hogy a 18—19 éves ifjú abban a korban van, amelyben a lélek fokozott érdeklődésével fordul a világnézeti és más sorsdöntő kérdések felé. Az ifjúságnak ilyen kérdésekkel való foglalkoztatását, azokban való irányítását azonban a következő okok is parancsolják. A falu egyik vezetője a tanító; szükséges tehát, hogy mire növendékeink elhagyják az intézetet, tisztában lássák a magyar nemzet problémáit. Így tesznek szert alaposabb nemzeti önismeretre, így lesznek öntudatosabb magyarok. Mivel pedig ebből a szempontból a tantervi anyagnak megtanítása nem mindig elegendő, azért más alkalmat is fel kell használnunk az ilyen kérdések tárgyalására. Ilyen alkalmak az önképzőkör gyűlései is. (Most már a tanítói hivatás, a mindennapi kérdések órái is.) Nagy örömmel hallotta Vincze Sándor előadásában azt, hogy ő is kívánja az önképzőkör keretében a magyarság-ismerettel, magyarságtudománnyal való foglalkozást. Ilyen módon az ön-

képzőkör működését is a nemzetnevelés szolgálatába állíthatjuk, ezzel pedig Széchenyit követjük!

Dr. Föhrécz József szintén helyesli az önképzőkörnek korcsoportok szerint való szétválasztását, nem tartja jónak azonban, ha a növendékek csak szabad választás, önkéntes jelentkezés szerint szerepelnek. Másokat is ki kell jelölni a szereplésre. Az önképzőköri tagság is kötelező legyen. Helyes a szakcsoportokra való beosztás, de nem helyes, ha mindig ugyanazt a csoportot hallgatják a tanulók. Az ő intézetében (győri r. k. tanítóképző) mindegyik tanár önképzőkörvezető. Mindegyik megállapítja és feljegyzi, hogy melyik növendéknek mivel kell foglalkoznia. A tanárok természetesen irányítják a növendékeket. Így mindig van szereplő.

Fekete József az önképzőkör munkaterületének egyik fontos részére mutat rá. Általánosságban benne van ugyan Vincze Sándor előadásában, de konkrétobb akarja tenni. Ha a Magyar Nyelv, az Etnográfia, a Népelet régi számaint olvassuk, azt látjuk, hogy munkatársaik között sok volt a tanító. Sajnos, ma megakadt ez az érdeklődés. A mai tanítónemzedék nem vesz részt a néphagyományok és a néprajzzal kapcsolatos egyéb ismeretek gyűjtésében. Léván való működése alatt, mint a magyar nyelv és irodalom tanára, ilyen népi tárgyú dolgozat készítését adta feladatul a növendékeknek karácsonyra és húsvétra. Így négy év alatt nagy anyagot gyűjtöttek össze nemcsak magyar, hanem szlovák vonatkozásban is. Ezt a néprajzi gyűjtést bemutatta a Néprajzi Társaságban, ott nagyon megörültek neki. Majd az önképzőkörben is próbálkozott ilyen irányú munkássággal és ez még jobb terület volt. Megbecsülhetetlen értékű anyagot gyűjtöttek így össze annyival is inkább, mert növendékei nagy része népi talajból származott. A finnekkal, észtekkel szemben, sajnos, hátrább vagyunk a néphagyományok és egyéb néprajzi kincseink gyűjtésében, pedig sok ilyen érték pusztul, kallódik. A tanító(nő)- és óvónőképző többet tehet ezen a téren más iskolafajoknál nemcsak az önképzőkör, hanem a nemzeti tudomány szempontjából is. Így ápolhatjuk tanítványainkban a saját népi gyökerükhöz való tartozás tudatát, a nép iránt való érdeklődést és a népi értékek megbecsülését. Igazi néptanítókká, népnevelőkké kell nevelnünk őket. Ez lenne az eredménye az ilyen önképzőköri munkának; nemzeti és nevelési szempontból ez a jelentősége.

Gyurjác András úgy látja, hogy eltértünk a tárgytól, tehát visszatér arra. Az előadó megemlítette, hogy az önképzőkör néha önkínzókör. Sokáig volt önképzőkör-vezető és így tapasztalásból tudja, hogy a tanárelnök az ifjúsági elnökkel együtt sokat tehet az önképzőköri munka megszerettetésére. Miniszteri rendelettel kellene szabályozni, mikor legyenek az önképzőköri gyűlések. Kínos, ha délután tartják. Az I. ker. áll. tanítóképzőben 1—2-ig kerülnek sorra és ez az idő benne van az órarendben. Ez a megoldás szerencsés. Megvan a kettős tagozat is. A nemzeti ünnepek alkalmával a növendékek tartják a beszédeket. Kívánatos, hogy ez másutt is így legyen.

9. Vincze Sándor előadó köszöni a hozzászólásokat. Elhangzott egy ellenvélemény, hogy a kötelező tagság maradjon meg. Ő kitart véleménye mellett: ne legyen kötelező. Ha jól működik az önképzőkör, ha nem lesz önkínzás, akkor nem kötelező tagság esetén is mindegyik növendék be fog lépni, és mindegyik tagja lesz. Ezt szeretné elérni. Minden kérdést nem hozott elő értekezésében. A hozzászólók mindnyájan elismeréssel voltak iránta. Ezt látja, s ezért köszönetet mond, valamint a türelemért, mellyel előadását meghallgatták.

10. Dr. Padányi-Frank Antal elnök köszöni Vincze Sándornak, hogy

ezt az időszerű kérdést idehozta. Határozathozatalát nem tartja szükségesnek. Az sem baj, ha nem vagyunk mindnyájan és minden részletkérdésben egy nézeten. A hozzászólók elmondták, hogyan történt, vagy történiik intézeteikben az önképzőkör működése és ez a fő. Otthon azután gondolkozunk rajta. Hogy növendékeink közelebb jussanak egymáshoz, hogy alaposabb magyarságismeretre tegyenek szert, a lapszerkesztés stb., minden ilyen felvetett gondolat helyes. A cél az legyen, hogy az önképzőkör ne tespedjen meg! K.m.f. *Padányi-Frank* Antal dr. s. k. elnök, *Tanai* Antal s. k. titkár.

I R O D A L O M.

Gróf Széchenyi István Intelmei fiához, Bélához. A Széchenyi zsebkönyvtár „A Magyar Sors Kérdesei” c. sorozatának 2—3. száma. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Várad* József. A Studium kiadása, Budapest, 1942. 72 l. Ára 1.50 P.

Gróf Széchenyi István több ízben megígérte, hogy könyvet fog írni a nevelésről. Sajnos, nem került rá a sor. Eلسzórtan mindegyik munkájában találunk értékes nevelői gondolatokat, de annyit egyikben sem, mint elsőszülött fiához, Bélához intézett *Intelmei*-ben. Ez a két összefüggő levél gazdag tárháza a lélektani, pedagógiai ismereteknek és életbölcsestégnek. Az egyik 1857. nov. 6-ról, a másik nov. 8-ról keletkezett. Mielőtt fia kezébe kerülhettek volna a levelek, döblingi gyógyintézeti lakásán házkutatást tartottak és többi iratával együtt ezeket is átadták a bécsi titkos levéltárnak. Hatvanegy év mulva, 1918-ban, a Monarchia felbomlásakor, megnyíltak kutatóink előtt az udvari levéltár titkos osztályai. Ekkor jutottunk hozzá Széchenyi döblingi irodalmi hagyatékához.

Dr. Károlyi Árpád szerkesztésében „Gróf Széchenyi István összes munkái” között, 1921-ben eredeti, német nyelvű fogalmazásban jelent meg a két levél. „Úgy hatot reám, mint az önnevelés magyar evangéliuma” — írja rólok *Várad* József. Azonnal lefordította, ellátta a szükséges magyarázatokkal, jegyzetekkel és 1923-ban közzétette a Fővárosi Könyvkiadó Rt. kiadásában. Az értékes kis könyv hamarosan elfogyott. Sokáig nélkülözték, főként a tanítóképzők, azért üdvözöltük nagy örömmel, mikor a „Széchenyi év” könyvnapja meghozta az új kiadást. Az előszó és a bevezetés rövid, velős. Széchenyi időszerűségét mi sem bizonyítja jobban a következő idézetnél: „Nem magas helyzet, nem kincs a nemzetek védőőre, hanem a törhetetlen hazaszeretet, zarándoki önmehtagadás és vasakarát”.

A két levélben megtaláljuk Széchenyi legjellegzetesebb nevelői gondolatait. Sokat tanulhat belőlük mind a szülő, mind az ifjú. Többet dicséri, mint gáncsolja fiát. Véleménye szerint „Az a folytonos — még magasabbra — gyakran elkedvetlenül, elkekeríti a gyermeket.” Barátja fiának, mert az ifjúnak főként a serdülés idején bizalomra van szükége. Örül fia testi és lelki fejlettségének, hogy szelleme magasan lebeg teste felett, hogy tud magának parancsolni. Értékeli, hogy nem gögös, hanem emberbecsülő. Megdicséri magyarságáért és a haza szolgálását köti lelkére. Övja fiát a semmitévéstől, figyelmezteti, ne halogassa a cselekvést, hanem kisebb kötelességek teljesítésével készüljön elő a későbbi nagyokra. „Valóban csak az a szánni való, akinek nincs dolga és csak azt lehet szerencsésnek, boldognak mondani, aki bizonyos idő alatt a legtöbb jót és hasznosat tudja végezni.” Ellensége a kapkodó munkának. „Mindent előbb ki kell tervelni, elő kell készíteni és megalapozni. Szívósság és kitarítás nélkül semmiféle derék,

nagy dolgot nem lehet keresztülvinni". Elfogulatlan fiával szemben, hibáit is meglátja, zárkózott természetét, lassú gondolkodását. „Eszembe sincs, hogy ezt szemedre vessem — írja. A férfiben sokkal nemesebb tulajdonság a hallgatagság, mint a nyíltság és végtére több bajt okoz a világon a beszéd, mint a hallgatás. De ebben is el kell találni a kellő mértéket, mint általában a világ minden dolgában." Önismeretre inti fiát, hogy rossz tulajdonságairól leszokhassék. Önellenőrzés és rendszeres önképzés céljából a naplóírást ajánlja. Lelkére köti a takarékoságot idővel, egészséggel, pénzzel.

E néhány kiragadott, jellegzetes Széchenyi gondolatból is kitűnik a két levél nagy becse. E kis könyvnek meg kellene lennie minden magyar család otthonában, hogy az apákat fiaik, a fiúkat a haza iránti kötelességükre figyelmeztesse. A fordítót pedig elismerő dicséret illeti. A legnagyobb magyar mélységés mondanivalóját nagy beleéléssel, az eredeti szöveg erőteljes zamatát és szépségeit hűen tükrözve ültette át nyelvünkre

Dr. Jelitainé dr. Lajos Mária.

Völgyesi Ferenc dr.: „*En*“, *egyéniség, személyiség*. Lélek és természettudomány XXVI. sz. 158 l. Budapest.

Szerző művét orvosok és orvostanhallgatók számára írta. A modern orvosnak az emberben nemcsak anyagi-mechanikai-morfológiai jelenséget kell látnia, hanem fel kell ismernie benne a transcendens-metafizikai-spirituális szellemiséget. Szerző szerint az orvosképzésnek kétségtelen fogyatkozása a lélektan tanításának, a lelki gyógy módok ismertetésének elhanyagolása. Jelen mű a filozófiai, lélektani, karakterológiai irodalom alapos ismeretéről, gazdag személyes tapasztalatról, érdekes problémafelvétéről és megoldásról tesz tanúságot. Amennyire hasznos olvasmánya lehet az orvosoknak filozófiai-lélektani mondanivalója által, épp oly érdekes inkább a lélektannal foglalkozók számára természettudományos vonatkozásai miatt.

Az "ember problémája" c. fejezetben arról az új embereszméről ír, amely fölváltja az ember lényegét, az életet megmagyarázni nem tudó természettudományos emberszemléletet. Eszerint az ember a test-lélek és szellem hármasságába tartozik, amit az orvostudománynak nem szabad elfelejtenie. A legújabb orvosi nézőpont már is jelentős helyet biztosít az életerőkkel és a természet gyógyító erőivel dolgozó biológizmusnak és neovitalizmusnak, de a fejlődésnek a pszichológiai világszemlélethez kell vezetnie. Szerző erős pszichológiai életszemléletét (nem az értékemléletet tagadó pszichológizmus) igazolja az egész művön végigvonuló felfogása, mely szerint „szellemi lelkiségünkben szunnyadnak azok a legbensőbb életerők, öngyógyító, regenerálni tudó energiák, amelyeket eddig az exaktoskodó hivatalos tudomány a maga anyagelvűségével teljes mértékben lenézett, kigúnyolt és megtagadott". A második fejezetben még szélesebben alapozza meg a modern orvos világnézetét. Figyelembe kell venni a beteg egyéni, személyi, lelki, sőt szellemi vonatkozásait, az egész szervezetet, mint élő egységet kell elbránlania. Utal a biológiai szempont érvényesülésére, a vér és hatóanyagok tudományára, az élő sejt hierarchikusan felépített molekularendszerére. Az élőlény biológiai rádió, amely felfogja a kozmikus szférák örök és titokzatos zenéjét. Az élő szervezetben végtelen szövetvényes és tartalék energiák szunnyadnak. A legexaktabb tapasztalati tudományt, a fizikát is felemlíti, mely mind a végtelen nagy, mind a végtelen kicsiny parányok világrendjének feltárásával a misztikumba torkollott. Még kevésbé hagyhatja figyelmen kívül a lelki komponensek szerepét az orvos. Ezért kell a létbölcséletet, karakterológiát ismernie.

„Más a léleknek a törvénye, mint a testnek a törvénye” c. fejezetben vizsgálja az ember és a más élőlények közti alapvető különbséget. A különbség a központi idegrendszer fejlettebb vagy fejletlenebb voltában áll. Az embert az állatvilággal való rokonsága és az állatvilágtól határozottan megkülönböztető szellemisége teszi kettős természetűvé, a test és lélek külön törvénye alá tartozóvá. A következőkben az alkattannal, karakterológiával foglalkozik. Éppen ez a tudomány törekszik arra, hogy az embert a maga valójában megértse. A karakterológia megteremtője Nietzsche volt, aki az Apollón-i és Dionysios-i lelki alkotokat az emberekben önáltatásaik ellenére felismerte. A lelki alkat a külvilággal szemben való beállítottságban nyilvánul meg. Ezt Nietzsche és Kierkegaard kutatták legelőször.

Ez a konkrét emberi lét problémája, amellyel szerző „A meg nem vizsgált élet” c. alatt foglalkozik. Az existencia az embernek az a belső léte, szellemi szabadsága és alkotó lendülete, melyet szembehelyez a világgal. Az existenciális filozófia tárgya éppen ez a konkrét lét. Beállítja az embert létének sajátos összefüggésébe, megérti, hogy az ember legmélyebb kapcsolatban él a mindenséggel: Istennel, emberrel, természettel. Az embert csak önmagából akarja megérteni, a létrétegek szerves egységében vizsgálja azt a végső ontológiai adottságot akarja benne megragadni, amelyből az emberi magatartások sokfélesége levezethető és egységesen magyarázható.

„A létmegértő létezés” alatt a szorosabb értelmű existencián, az önmaga létezését tudatosan átérző létmegértő létezését érti Heidegger. Az ember és világ viszonyából adódnak az ú. n. existenciális határozmányok, mint pl. az érzékenység, megértés, beszéd, szorongó félelem, stb. Ez a viszony alakítja ki az ember viselkedését, konkrét létét. Az ember egyéni szerkezete, testi-lelki alkati felépítettsége, felkészültsége mind befolyásolja a külső ingerekre való egyéni reagálást. Ezek vizsgálata a karakterológia feladata. A karakterológiában a jellem az egyszeri és megismételhetetlen, másra át nem ruházható jellegzetességek foglalata. Az ember létezésének szilárd pontjait csak az elmélyülés perceiben pillanthatja meg.

Az „existenciális pszichokondicionizmus” c. fejezetben az existenciális filozófia élménykvalitásait fejtegeti. Ezeket a világ realitásai váltják ki az élőből, tehát cselekvésben, élményben gyökereznek. Ilyen a félelem, gond, hit, határállapot. Szerző pszichokondicionaizmusát azt jelenti, hogy az ember élménykvalitásainak, viselkedésének kialakításában szereplő előfeltételek (kondíciók) között a lelkieket részesíti előnyben. Szerinte u. i. a lélek formálja a testet. Bele kell élnünk magunkat az igaz és egészséges élet feltételeibe. Ez az alapja coueizmusnak, szuggesztív és hipnotikus gyógy módoknak. A gyógyítás az existenciális kondíciók megválogatásában áll.

„A modern karakterológia” c. fejezetben utal szerző a világirodalom nagyszerű jellemzéseire. Közli Schütz nyomán a jellem fogalmát, a karakterológia feladatait. Szerinte a jellem az egész ember existenciájának, világban való létezésének, testi-lelki öröklött és szerzett erőfeltételeinek, strukturális felépíttségének, belső poláris feszültségének, világnézeti beállítottságának megítélése az én, egyéniség, személyiség vonatkozásaiban.

Az ember legbensőbb életelve: énje, amely a szellemi megismerésben és értékelésben önmagára vonatkoztat mindent és azt az én tudatosságába foglalja egybe. Érdekes szerző azon felfogása, hogy a karakterkülönbségek alapja és oka a homlokagy, amely az ember lényegét jelentő magasrendű (beszéd-értelem) feladatokat végzi. Éppen a homlokagy fejlettsége az oka az egyén pszichopasszív és pszichoaktív alkatának. A homlokagy, amely filogenetice a legfiatalabb, a szuverén emberi legfelsőbbrendű lélekszerv,

amely az ember tényleges egyéniségét, személyiségét biztosítja. Ez teszi lehetővé az embernek az örök igazságok, az eszmék szférájába való felemelkedést. A homlokagy a tanulással, gyakorlással fejleszthető (pedagógiai optimizmus). Végső megállapítása: a karakterológiai típusok anatómiai alapja a homlokagy. A karakterológia legfontosabb feladata a jellem gyógyítása.

A IX. fejezetben az egzisztenciális biológia néhány érdekes kísérleti eredményéről számol be, szól a harmónikus ekvipotenciális biológiai rendszerről, foglalkozik a biogenetikai alaptörvénnyel, majd érinti a jellem változtathatatlanságának a problémáját. Szerinte csak 50%-ban uralkodnak egyéniségükön az öröklött alkati előfeltételek. Lelkes híve a jellemhibák meggyógyíthatóságát valló vélekedésnek. A jellemhibák a befolyásolhatósággal, tehát a p. passzív alkattal egyenes, a p. aktív alkattal fordított arányban állanak. Felsorolja az ezekkel kapcsolatos jellemhibákat, s azok gyógyítási módszerét, utal saját eredményére, mely szerint szerző börtönből, elmegyógyintézetből szabadított ki beteg embereket. Érdekes megállapítása a „moral insanity” gyógyíthatatlanságának okáról. Ez esetben hiányzik a homlokagyban az a rész, mely az erkölcsi gátlások központi szerve.

Továbbiak során a jellemgyógyítás kérdéseit, módjait tárgyalja. Utal az indiai yoga gyakorlatokra, a japán bushido elvre. A gyógyításban a magnetikus személyiségen van a hangsúly. Szól a lelki gyógyításban az elmélyedés, koncentráció nagy szerepéről, a félelem legyőzéséről, a lelki erőkkel való takarékoskodásról, szellemi központjainak befolyásolásáról, az indiai yoga és lélekezési gyakorlatok csodálatos öngyógyító eredményeiről. Az európai ember éttrendje sem helyes, az ingyenc falatok elpuhulttá teszik a szervezeteit. Nagyon érdekes, amit a nyugalom és a lelki izgalom felépítő és lebontó szerepéről ír. Bebizonyított tény, hogy az izgalom, félelem, stb. pesszimista beállítottság mind élettanilag is lebontó, a jókedély, derülátás, biztonságérzet felépítő hatású. A könyv utolsó fejezete az én, egyéniség, személyiség fokozatosságát tárgyalja. Az „én” az egyedi életnek belső léimágja, amelyet kívülálló személyek közvetlenül felfogni sohasem képesek. Az „egyéniesség” alatt az élet egységének, az egyéni életformáknak elsősorban külső oldalát, egyedi létezését érti. Az egyéniség fejlettsége az agylétra (egymásra épült idegszerv rétegek) rétegeztségétől függ. A „személyiség” lényege szociális vonatkozásában áll. A személyiség sok tekintetben szemben áll az irracionális egyéniséggel, lényege a tudatosság. Kiforrott, határozott világnézete van. Valódi emberi egzisztenciáról csak a személyiség értelmében beszélhetünk. Az én, egyén, személy értéke mind az agylétra fogalommal függ össze. Mennél fejlettebb az ember „új agyveleje”, annál inkább képes az absztrakcióra. A modern orvoslás éppen abban áll, hogy a beteget „a differencia individuans” alapján egzisztenciálisan bírálja el. Ebben segíti az orvost a tipizálás, s itt nyújtja szerző saját típusát (p. passzív, p. aktív alkat). A fejezet végén emelkedett sorokban emlékezik meg az orvos magasztos hivatásáról, ismét leszögezi álláspontját, hogy az orvos a beteget kizárólag egyedi létében szemlélje, vizsgálja, gyógyítsa. Ezért a lélektani és lelki gyógymódokra való tanítás az orvosképzésnek elsőrendű feladata.

A könyv komoly értékei mellett meg kell említenünk már a szerző által is elismert rapszodikus menetét, egy-egy gondolatnak többszöri visszatérését, amely az olvasást kissé nehézkessé teszi. Ettől függetlenül igen érdekes, tanulságos mű.

Dr. Kiss Lajos.

Rezek S. Román O. S. B.: Prohászka intuíciója és átélése. Budapest, Stephaneum-nyomda 1942. 50 lap. Szerző kiadása.

Prohászka Ottokár ismeretelméleti gondolatainak és szempontjainak genetikus feltáráshoz — szerző értékelése szerint — jórészt *leíró* jellegű első adatgyűjtés ez a tanulmány. Bevezetés akar lenni bölcsellettörténeti szempontból hálás és értékes további vizsgálatokhoz. Szerző tanulmányát három fő fejezetre tagolja. I. *A történeti áttekintésben* sorra vizsgálja Prohászka intuícióját és átélését művei időrendi megjelenésének rendjében s így genetikus fejlődési leírást törekszik adni a tárgyalt kérdésről. Itt kerül sorra a modern bölcselkedésnek Descartes óta felvetett főproblémája: *milyen viszonyban van egymással a valóság és az ismeret?* Prohászka szerint: *az élet és a gondolat?* Fogalmaink szegényesek, a valóság, az élet mérhetetlenül gazdagabb. Ezért elitéli a túlhajtott intellektualizmust s az akarat és a *tejt* előbbrevalóságát vallja az ismeret fölött. Kárhóztatja azt a tanítás, amely szerint „a tudás — tehát a fogalom — a tárgyak tulajdonképeni, az életre nézve kimerítő, a lét értelmét kifejező megfogása volna.” Ezzel szemben az intuíció, a teljes megélés, a valóság bensőségének megérzése sokkal közelebb visz az élet valóságához. „A dolgokat át kell érezni, akkor bennük vagyunk; s nemcsak nézni, akkor ugyanis kívül vagyunk! Az ilyen kívülről való nagy tudomány esetében csak rendezni, de nem teremteni tudunk.”

II. *Az elméleti áttekintésben* adja az intuíció leírását: „Az intuíció nem a széttagolt valóság értelmi elemeit boncolgatja, nem a fogalmakká vékonyított dirib-darabokat, nem az egyre finomabb s finomabb elvonásokban ideális párázattá meglelkesített általánosságokat kezeli, hanem *egyetlenlencgy tekintettel megfogja az egészet*, villámszerű meglátásban észrevesz, meglát, megragad valamit, s ezt a meglátást a modernnek mint az értelem külön aktusát mutatják be s intuíciónak hívják”. Szerző ezután az aristotelesi-szenttamási ismeretelmélet alapján bírálja Prohászka megismeréselméletét s azt törekszik kimutatni, hogy Prohászka hol látja rosszul a skolasztikus megismerés-problémát.

III. *Mérlegelés* c. részében, amely a tanulmány teljes második része, Prohászka intuíció- és átéléselméletét bírálja a szerző Szent Tamás bölcselete alapján. Szerző jól látja, hogy Prohászkaiban lelki adottságként élt az étellel és a megismerés bensőségével való intuitív beállítottság, de, a szerző álláspontja szerint, az emberi megismerésmódnak Szent Tamás bölcselete álláspontján való felfogása jobban oldja meg a kérdést. Prohászka sajátos lelki alkata inkább a művészi intuícióhoz állt közelebb, átélni, bensőleg átérezni vágyódik az egész életet. Ezt az átélést, az én-világ viszonyt jól mutatja egyénien barokk színű kifejezés módjában, stílusában is. Az örök krisztusi igazság az ő átélésében sajátos egyéni szint kapott s áradó stílusával szuggéralja reánk is, amit ő maga átélt, meglátott, amikor ezzel az igazsággal érintkezett. Aki hasonló lelki alkatú, aki együttrezdül az ő lelkiségével, az rögtön megérzi, hogy hozzá testvérlélek szól.

Szépen egyeztetni össze Prohászka és Szent Tamás álláspontját a szerző, amikor azt írja: „ne kérdezzük Prohászkatól, mit mond bölcselétileg az intuícioról és átélésről, de hallgassuk meg őt s akkor meglátjuk, hogy csak a fogalmak útvesztőiben hagyja el Szent Tamást (helyesebben a skolasztikát), de az *átélt igazság világában egészen átkarolja*.”

Mindazoknak, akik szeretettel foglalkoznak Prohászka műveivel, ajánljuk a fenti tanulmány olvasását s felcsigázott érdeklődéssel várjuk a sorozat további tanulmányainak közrebocsátását.

Mácsay Károly.

Egy magyar szeptember. Kiadta és bevezető fejtegetésekkel ellátta: dr. Bálint Sándor. Franklin-Társulat kiadása, Budapest, 210 p.

Bálint Sándor kartársunk legkiválóbb úttörő művelője a napjainkban kialakuló vallásos néprajznak, mely a katolikus hittudomány, erkölcsstan, liturgiika, európai kultúrtörténet és az általános néprajz találkozási pontjainál, kölcsönös vonatkozásainál nyújt gazdag és gyümölcsöző szempontokat, mutat megmunkálásra váró területeket az új tudomány buzgó művelőinek. Az alapvető munkálatokat öt évvel ezelőtt végezte. *Népünk ünnepei* című, az egyházi év néprajzáról szóló kitűnő könyvében megrajzolta a magyar vallásos néprajz körvonalait, egyben rendszerbe foglalta az eddigi, szétszört formában napvilágot látott gyűjtés eredményeit, s beleszötte saját gyűjtőmunkája bőséges adatait is. A vallásos néprajz mibenlétét ebből a könyvből ismertük meg. Bálint Sándornak a következő években is igen nagy része volt abban, hogy a vallásos népélet iránt örvendetesen megélné mind a tudományos, mind pedig az egyházi érdeklődés. Nagy tudományos felkészültséggel, széleskörű tájékozottsággal megírt tanulmányai szolgálnak további útmutatóul: *Népünk imádságai* („Regnum”, 1937), *Adatok a magyar búcsújárás néprajzához* (Ethnographia, 1939), *Liturgia és néphit* (megjelent az *Úr és paraszt a magyar élet egységében* című könyvben, melyet Eckhardt Sándor szerkesztett; kiadta a Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karának Magyarságtudományi Intézete, Budapest, 1941). Tudománya eredményeit rádióelőadásai útján ismertette meg a művelt nagyközönséggel. Ezt a célt szolgálja egyik új munkája is, mely a Magyar Szemle Társaság Kis Könyvtárának 6. számaként jelent meg *Az esztendő néprajza* címen, s az a feladata, hogy megrajzolja, hogyan telik el népünk esztendeje.

Fenti legújabb könyve mostanában jelent meg a Franklin Társulat *Magyar Népi Írások* című sorozatában. A szerző a népi vallásosság kérdéseivel foglalkozva találkozott először *Orosz István* nevével, aki 1838—1922-ig élt, paraszti énekköltő és nagyhírű búcsúszvezér, népiessen szeptember volt. Szülőfalujában, Jászladányon mindenkinek kegyeletesen emlékezetében él. Önéletrajzát ő maga is kiadásra szánta, de a világháború miatt nem jelenhetett meg. Bálint Sándor kutatás közben Orosz István Katalin nevű leányának birtokában találta meg, aki azt készséggel a tudományos kutatás rendelkezésére bocsátotta.

Orosz István kéziratának kiadásával nemzeti kötelességet teljesített Bálint Sándor, mert a magyar néplelekről való ismereteinket jellemző adatokkal, újszerű vonásokkal, finom szálakkal gazdagítja. A mű nagyérdékű önvallomása egy eszmélni kezdő paraszti léleknek, de ugyanakkor közvetlen rajza régivágású parasztságunk vallásos lelkivilágának is, amelyről eddig jobbára csak közvetett tapasztalataink, sokszor csak elfogult, sőt erőszakolt nézeteink voltak. Orosz István önéletrajza nemcsak elméleti fejtegetéseknek, tudós elemzéseknek szolgált bőséges anyagot, de mint emberi dokumentum, mint egyéni alkotás is méltó az olvasásra. A magyar kereszténység és a keresztény magyarság paraszti élménye, a magyar néplelek misztikus világa sugárik belőle megragadó közvetlenséggel, művelt mindnyájunkra üdvös tanulsággal.

Bálint Sándor 37 lapos, tömören megírt *Bevezetés*-sel jellemzi Orosz István korát, életének legfontosabb állomásait és sajátos egyéniségét. Ennek a paraszti önéletrajznak legfőbb értékét az adja meg, hogy szerzője benne él ugyan a népkultúra immanens világában, nem is hagyja el sohasem, de már elég erős, öntudatos személyiség ahhoz, hogy életéről, a környező világról elméldkedjék és számot adjon. Egyéni sorsának színes gazdagságán at

parasztságunknak középkorias lelkivilága tükröződik. Elvi szempontjaiban, megfigyeléseink, élményeinek általános irányában a klasszikus paraszti kultúra iratlan törekvéseihez alkalmazkodik. Így aztán természetes, hogy az Önéletrajz nemcsak Orosz Istvánnak, hanem a kortárs parasztságak is páratlan önvallomása. Ez a paraszt-mémoire egyedül áll az egyetemes folkloreban.

Orosz István a magyar szentember klasszikus képviselője, tősgyökeres magyar sarjadék, jászladányi születésű. Bálint Sándor az eddigi adatok alapján bemutat néhány szentembert és szentasszonyt, s ezután rajzolja meg a típus jellemző vonásait. Ez a munka éppenséggel nem könnyű vagy egyszerű, mert elszórt adatok akadnak ugyan, de céltudatos és tárgyilagos megfigyelésekkel alig rendelkezünk. A típust régebbi kutatóink nem méltatták különösebb figyelemre, legfőlleg mellékesen szóltak róla. Bálint Sándor tehát e téren is minden tekintetben úttörő munkát végez, amikor rámutat arra, hogy a szentember kimagasló személyiség, aki papi, orvosi, költői szerepeket egyesít magában és a közösség szellemi irányítására van hivatva. A papi hivatást úgy kell értenünk, hogy Orosz István a régi licentiátusok, félpapok szellemi utóda, akik a hitújítás és török hódoltság idejében, amikor a magyar katolikus egyháznak nem volt elegendő számú papja, fejtették ki áldásos működésüket. Feladatuk volt a keresztelés, esketés, egyházkelő, hitoktatás, az előirt imádságok előimádkozása a templomban vagy más alkalmas helyen, az ünnepek, bőjtök kihirdetése, vasárnapi oktatás. Feladatuk volt még különféle ájtatosságok tartása, főképpen adventi és nagybőjti időszakban, továbbá körmenetek vezetése, temetés, egyáltalán a pap nélkül maradt hívek közösségének lelki irányítása. Az orvos hivatását annyiban töltötte be Orosz István, hogy mindenben utóda a középkor jámbor férfiainak, asszonyainak, akik az átlagnál jóval mélyebb, bensőségesebb vallásosságukkal tűnnek ki, hajlanak az elmélkedésre, ami parasztoknál elég ritka. Sokat imádkoznak, a szentségekhez sűrűn járulnak, sőt sokszor a kegyelmi állapotot is szükségesnek tartják az orvosláshoz. Orosz István több csodás gyógyítását elmondja. Mágikus egyénisége, hitének szuggesztív ereje, az imádság magával sodró bensősége, az éneklés paraszti elragadtatása, a búcsús közösség szárnyaló könyörgése, a kegyhelyek megszentelt környezete, egyszóval a hitté nemeseedett vallás boldog rajongása föltétlenül megteremtette azt a lelki milieut, amelyben ezek a jelenségek szinte természetesen tetszenek. Annak ellenére, hogy a vallásos népköltészet világát még nem ismerjük teljesen, Bálint Sándor megállapította, hogy Orosz Istvánt a falusi laikus énekhagyomány ihlette meg és sarkalta költői hivatásának betöltésére. Nyomatásban megjelent ima- és énekfüzetek száma tömredék. Az ország minden vidékén ismerik, kedvelik, őrzik őket mind a mai napig.

Orosz István önéletrajzának olvasása valóban nagy élmény számunkra. A könyv egyes részletei úgy hatnak ránk, mintha Gárdonyi vagy Kodolányi Margit királyleányának csodáit, János fráter és Juliánus barát törhetetlen istenhiten alapuló cselekedeteit olvasnánk. Stílusában van valami a biblia-olvasó keresztény lelkendező kenetességéből, de van a népi mesélő könnyed, eleven beszélőkészségéből, művészi rögtönzéséből is. Előadását a nyelvújítás szavainak szórványos alkalmazása is tarkítja. Ez valószínűleg kora papi nyelvének hatása. Egyébként ritka természetességgel, közvetlenséggel ír, szinte az élőszó melegével hat. Egészében az Önéletrajz mint stílusjelenség is méltó figyelmünkre. Egyes részleteit tanítási munkánkban is hasznosíthatjuk.

Bálint Sándor rendkívül értékes munkát végzett Orosz István egyéni-

ségének jellemzésével, írásának kiadásával. Valóban a magas és mély kultúra, azaz a tudós és népi műveltség közötti kiegyenlítődést szolgálja ez a mű, a magyar néplélek igazabb megismeréséhez segít bennünket. S ez ma már nemcsak öncélú tudományos feladat, hanem nemzeti kötelesség is. Nagy érdeklődéssel várjuk Bálint Sándor következő munkáját, mely a búcsújárás néprajzának első, minden kérdésre kiterjedő tudományos alapvetése lesz.

Bognár Gyula.

H I R E K.

Ismételten felhívjuk az intézetek igazgatóinak, tanárainak szíves figyelmét Egyesületünk kiadványsorozatának *Eszményi gyakorlatiaság a tanítóképzésben* címen megjelent első kötetére. Néhány intézet a címére feladott példányt, bizonyára elnézésből, visszaküldte. Újból postára tesszük és ismételten kérjük annak elfogadását s az érte járó 5 pengőnek szíves megküldését. — A közelmúltban olyanok húnytak el, kik mint igazgatók vagy tanárok a tanítóképzőknél szolgáltak s akiknek elhúnytáról, munkásságáról folyóiratunk nem emlékezett meg. Minden félreértés elkerülése végett közölnünk kell, hogy Egyesületünk elnökségének határozata szerint folyóiratunk csak azokról emlékezik meg, akik Egyesületünket el nem hagyták, hanem vele a kapcsolatot mindvégig megtartották.

Kormányzói elismerés. — Magyarország Kormányzója a közokt. miniszter előterjesztésére megengedte, hogy *Molnár Oszkár* tanügyi főtanácsos, ttóképző-int. igazgatónak nyugalomba vonulása alkalmából a közoktatás és különösen a tanítóképzés terén három és fél évtizeden át kifejtett rendkívüli értékes munkásságáért elismerése tudtul adassék.

Előléptetés. — Magyarország Kormányzója a közokt. miniszter előterjesztésére *Frigyes Béla* bpesti. áll. ttóképző-int. tanárt, Egyesületünk pénztárosát a VI. fiz. osztály 3. fokozatába léptette elő.

Kinevezés. — A közokt. miniszter *Ladvenszky Magdolna* topolyai állami népiskolai tanítónőt a nagyváradi állami tanítónőképző-intézet gyakorlati iskolájához az állami tanítóképző-intézeti gyakorlóiskolai tanítók létszámába rendes gyakorló-iskolai tanítónővé nevezte ki. (92.191-143. VI—3. üo. szám. 1943. február 27.)

Igazgatóváltozás. — *Nádler István* tanügyi főtanácsos, az esztergomi rk. tanítónőképző-intézet igazgatója 20 évi igen értékes, önfeláldozó, eredményekben gazdag szolgálat után f. évi március hó 1-én nyugalomba vonult. Utódául a hercegprímás *Plavits M.* Fremiota okl. ttóképző-int. tanár, h. igazgató szerzetesnővért nevezte ki az intézet igazgatójává. A nyugdíjban vonuló érdemes igazgatónak friss erőben, egészségben eltöltendő sok évi pihenést, az új igazgatónak pedig sikerekben gazdag tevékenységet kívánunk!

Hírek katonai szolgálatot teljesítő tanárokról. — A pécsi rk. tanítóképző-intézet tanári testületéből katonai szolgálatot *Klug K.* György tanár teljesít. Az orosz harctéren kivette részét az utolsó hetek veszedelmes harcaiból.

Személyi hírek, előadások. — Dr. *Bálint Sándor* szegedi kir. ttóképző-int. tanár febr. 27-én Budapest II-ön *Bácska Kegyhelyei* címen rádióelőadást tartott. — *Fekete János* pécsi rk. ttóképző-intézet tanárt, akinek szak-

irodalmi tevékenysége közismert s aki több kitünő tan- és segédkönyvvel ajándékozta meg a ttóképzést, február 20-an avatták doktorrá a kolozsvári Ferenc József-Tudományegyetemen. Doktori dolgozatának címe: *A környezet és az érdeklődés*. — Dr. Móczár László kolozsvári áll. ttóképző-int. tanár márc. 1-én az Erdélyi Múzeum Egyesület Természettudományi Szakosztályában *Útonálló darazsak ökológiája* címen tartott előadást. — Nemes János marosvásárhelyi áll. ttóképző-int. gyakorló-isk. tanító *Március 15 a népiskolában* címen ünnepi beszédeket és költeményeket tartalmazó könyvet adott ki. — Takács Béla, a székelykeresztúri áll. ttóképző-intézet igazgatója az iskolán kívüli népművelés keretében a székelykeresztúri Kaszinóban *A szabad székely társadalmi közösség szervezete a középkorban* címmel előadást tartott. A Gazdakörben pedig *Rege Attila királyról és néperől* címen népies irodalomismertető szabadelőadást mondott.

Irodalmi szemle. — Bakk Péter: *Népoktatásunk mai kérdései* (Hitel, VIII. évf. 1. sz.) — V. Komárnoky Gyula: *Az óvónő helye a hivatásrendben és az egységes szociális gondozásban* (Kisdednevelés, 68. évf. 3. sz.) — Drozdy Gyula: „*Osztoगतók*” (Néptanítók Lapja, 76. évf. 6. sz.)

Intézeti hírek. — Az *esztergomi* érseki tanítóképző-intézet V. osztályának növendékei febr. 28-án népművelési előadást rendeztek. A nagy érdeklődést és tetszést kiváltott előadás *Őrzse asszony házatája* címen a barátságos otthon jelentőségét és családokat összetartó erejét mutatta be változatos műsor keretében. — A *székelykeresztúri* áll. ttóképző-intézet Eötvös-önképzőkörének népművelési szakosztálya változatos tárgysorozattal folytatta Udvarhely vármegye falvaiban népművelési tevékenységét. Legutóbb Csekefalván, Kissolymoson és Kiskedében rendezett népművelési délutánokat. A hegyek mögötti kis völgyekben meghúzódó székely falvak népe szíves szeretettel fogadta a diákokat. — A *budapesti* áll. líceum és ttóképző-intézet ifjúsága és gyakorlóiskolájának növendékserege márc. 6-án és 7-én az intézet dísztermében a honvédcsaládok javára *Gyurjács* Endre tanár irányításával műsoros estét rendezett. Az esték sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy az előadások 700 pengőt eredményeztek a nemzetfenntartó hazafias cél javára.

Márciusi tagértekezlet. — Egyesületünk hatodik tagértekezletét márc. 22-én tartotta meg a Ranolder-intézetben. A tárgyrendet dr. *Hortobágyi Tibor* *A természetrajz tanításáról, különös tekintettel a leánytanulókra* című, végig nem csökkenő érdeklődéssel kísért előadása töltötte ki. A tagértekezletet folyó ügyeket tárgyaló elnökségi és választmányi ülés előzte meg.

A Magyar Tanítóképző a Sajtókiállításon. — Ismeretes, hogy az Orsz. Magyar Sajtókamara jan. 25-től febr. 2-ig a Múcsarnokban sajtókiállítást rendezett. A kiállításon 1141 különböző lap, közlőny, folyóirat, köztük igen szerény keretek közt a Magyar Tanítóképző is, bemutatta külső és belső alkatát, célszolgálatát. A kiállítás bírálóbizottsága folyóiratunkat bronzéremmel és elismerő oklevéllel tüntette ki. Az 1141 résztvevő szaklap közül 34 arany-, 57 ezüst- és 83 bronzérmel kapott. Az elbírálásnál a legfőbb szempont a lap életkora és elterjedtsége volt. A tanügyi lapok közül a felvidéki tanítók Alsószelin megjelenő folyóirata, a Magyar Tanító aranyérmel kapott. Ezüstéremmel kitüntetett lapok: Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, Néptanítók Lapja, Kisdednevelés; bronzérmel kaptak: Gyermekevédelem, Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Közlönye, Katolikus Tanítónők és Tanárok Lapja, Magyar Torna, Tanítók Lapja.

Kossuth Lajos és a kisdednevelés. — Ezen a címen adott elő *Mesterházy Jenő* márc. 20-án a Magyar Paedagógiai Társaság felolvasó ülésén.

Előadásának bevezetésében rámutatott arra, hogy Kossuth Lajosnak méltó életrajza még nincsen. Történettud. irodalmunk ezzel még tartozik. Kossuth életének még számos, kellően fel nem derített mozzanata van. Ilyen a kisdedneveléshez való viszonya is. Alig ismert tény, hogy Kossuth fogsága idején lefordította Wilderspinnek Wertheimer Józseftől *Über die frühzeitige Erziehung der Kinder* címen németre fordított és 1828-ban Bécsben kiadott munkáját az ú. n. Wertheimer-féle toldalékok nélkül. Előadó azután a hazai kisdedóvás történetének vázlatát keretében lelkes hangon ismertette a 214 oldalas kéziratot. Kossuth csak nehezen kapta vissza lefoglalt holmijából Wilderspin munkáját és fordítására az engedélyt. A fordítással 40 nap alatt végzett. A fordítás sok nehézség elé állította. A magyar szaknyelv akkori fejletlensége mellett (a szak kifejezésekre megfelelő magyar kifejezéseket kellett találnia) a nehézséget még az is tetézte, hogy német szótárát nem bocsátották rendelkezésére. Kossuth a németből fordított angol munkát „honi viszonyokra” alkalmazta, tehát olyan gondolatokat szőtt bele, melyek időtállóak s melyekből világosan tükröződik a gyermeknevelésről vallott elsődrendű felfogása. Előadó a továbbiakban valósággal drámai fordulatokban gazdagon vázolta a kézirat kinyomatására irányuló erőfeszítéseit. Előbb a Vajthó László-féle „Magyar Irodalmi Ritkaságok”-sorozatban akarta megjelentetni. Amikor ez nem sikerült, a Magyar Tudományos Akadémiához fordult. Az Akadémia boldogult Schneller Istvánnak adta ki a munkálatot, aki pompás tanulmányban fejtette ki, hogy „e nagyhatású és Kossuth által lefordított könyv emelőleg hatott a magyar nemzet szellemi és erkölcsi színvonalára. Méltatlan Magyarországhoz, hogy a magyarnyelvű nyomtatott munkák állományából mindmáig hiányzik”. Mivel azonban az Akadémiánál sem volt sikere Mesterháznak, elhatározta végül, hogy a Magyar Paedagogiai Társasághoz fordul Kossuth kéziratának nyomtatásban való megjelentetése érdekében. A nagyszámú és előkelő hallgatóság Mesterházy Jenő előadását lelkes tapssal jutalmazta.

A Diákkaptár Szövetség új vállalkozása. — A Diákkaptár Szövetség, melynek értékes működését mind nagyobb elismerő érdeklődés kíséri, figyelemre méltó új vállalkozásba fogott. Hajózható folyók mellett fekvő tíz város kaptáros diákjai Diákkaptár Hajózási Szövetkezetet alakítottak. A szövetkezet alakuló gyűlését, melyen a miniszterelnök is megjelent és felszólalt, márc. 13-án a Magyar Művelődés Házában tartották meg. A cél egyelőre egy vontató hajónak és két, 26 vasutikocsi befogadóképességű uszály megvásárlása és munkábaállítására. A célt a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság vezetésével történt megállapodás biztosítja. Eszerint a költségek 3/5 részét a MFTR, 2/3 részét a Diákkaptár Hajózási Szövetkezet viseli. Utóbbi a költségek előteremtésére 9600 drb. 5 pengős részjegyet bocsát ki. Részjegyet felnőttek nem vásárolhatnak, kaptárosok is csak saját keresményükből. A MFTR majd tapasztalt üzletvezetőt fog kirendelni. Ő fog a hajók kellő foglalkoztatásáról, karbantartásáról és biztosításáról gondoskodni.

Betöltendő állás. — Az esztergomi ers. rk. tőképző-intézetben a kir. kat. tanárok státusában nyugdíjazás folytán tanári állás üresedett meg. Pályázhatnak pedagógia-filozófia, vagy nyelv-történettud. szakos okl. tőképző-int. tanárok. A hercegprímásra címzett kérvények az intézet igazgatójánál nyújtandók be.

Nyugtázás. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1942. év I. és II. felére Tarr Piroska, Tóth M. Marianna, Csató Jolán, dr. Boerné Léber Margit, dr. Jeszenszkyne Vicsay Ibolya, Szabó Judit, Szilvay Judit, Weress Margit, Kalmárné Kostály Ilona, Szelényi Dezső.

Váczy Ferenc, M. Varga Editha, a budapesti II. ker. rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága, Pócza József, dr. Werger Márton, Molnár Kálmán, dr. Barcsai Tibor, Bali M. Ildefonza, Molnos-Kovács Béla, a szamosújvári gör. kat. leányliceum igazgatósága, Macskássy Zoltán, Blénessy János, Milakovszky László, a pécsi rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága, dr. Bernstein Róbert, Magyary Károly, Mellau Márton és Csukás Zoltán; az 1942. év II. és az 1943. és I. felére dr. Váróné Csató Gabriella, Lovász János, dr. Jankovits Miklós és Straub Ferenc; az 1943. év I. felére Endrey Tivadar; az 1943. év II. felére Szabó Zoltán; az 1943. év I. és II. felére Gyönyör Tekla, a szegedi rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága, a kiskunfélegyházi rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága, a munkácsi áll. liceum igazgatósága, Kovács Dezső, Barcsai Károly, Rados Gyula, Szontagh Katalin, dr. Becker Vendel, Farkas Mária, Kerner M. Lucia, a zsámbéki rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága, az esztergomi érs. rk. tanítónőképző-intézet, Vajtányi Margit, Richter M. Sarolta, Kremmer Mária, Barczen M. Júlia, Loránth Erzsébet, özv. dr. Ince Bébiné, dr. Jakab Béla, Móger Károlyné, Tóth Mihály, a kecskeméti rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága, Becht József, Rónai Sándor, Horváth M. Ancilla, Karadva M. Mercedes, a sárospataki ref. tanítónőképző-intézet igazgatósága, Horvay Ede, M. Bárány Irén dr., Medgyesi Marida, Wildt Erzsébet, Endrődy József, a zalaegerszegi rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága, Szentirmayné Kary Erzsébet és dr. Krizsanec Károlyné; az 1943. év II. és az 1944. év I. felére Marczelly Kornél és Hamar Gyula; az 1942. és 1943. év I. és II. felére Patyi Istvánné és Stich Nándor; az 1943. és 1944. év I. és II. felére Tscheik Ernő és Tabódy Ida; az 1944. év I. és II. felére Fűzesy János és a debreceni rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága; végül tagdíjtörlesztés címén dr. Mandola Aladár 1, Ferencz Géza pedig 8 pengőt fizetett be. Az esztergomi érs. rk. tanítónőképző-intézet igazgatósága 1942/43. évi tanulódíjából 77.50 P-t fizetett be. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1940. év I. és II. felére Tibor István, az 1940. év II. felére Szűcs János, az 1941. év I. felére a nyiregyházi Kálvineum tanítónőképző-intézet, az 1941. év II., az 1942. év I. és II., és az 1943. év I. felére Garam Melánia és Molitor Gusztáv, az 1941., 1942. és 1943. év I. és II. felére a szamosújvári gör. kat. liceum, az 1942. év I. felére Fekete János, az 1942. év II. felére Turóczi Mária, az 1942. év I. és II. felére dr. Újhelyi Mihály, vitéz Komárnoky Gyula, a veszprémi rk. tanítónőképző-intézet, dr. Föhrécz József, Békéssy Leó, Csirszka Konrád, Polesinszky Béla, dr. Schleich Lajos dr. Szólás Rezső, a nagyváradai rk. leányliceum, Sebestyén Erzsébet, Czucza Emma, Pálmai Lenke, Petrovay Ilona, Gázsó István, Klug K. György, Pentz Ilona, a győri kir. kat. liceum és tanítónőképző-intézet és Pimper Erzsébet, az 1942. év I. és II., az 1943. év I. felére Bertalan Lázár, az 1942. és 1943. év I. és II. felére Blank Erzsébet, az 1943. év I. felére Szij László, a kecskeméti Faragó Béla Országos Arvaház, Vonházné Buttinger Rozália, dr. Bató László és Zomboryné Vadas Klára, az 1943. év I. és II. felére a győri Szent Orsolya-rend rk. leányliceum és tanítónőképző-intézet, dr. Nagy Mária, Grész Leó, Medgyesi Zsófia, özv. dr. Gerencsér Istvánné.

(A nyugtázást a májusi számban folytatjuk.)

Felölös szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.